

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA BIBLIOTHECARIA

TOMUS VII.
FASCICULUS 4.

SZEGED
HUNGARIA
1973

54132

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
ACTA BIBLIOTHECARIA

TOMUS VII.
FASCICULUS 4.

NÉMETH ZSÓFIA

A Természettudományi Kar hallgatói az
Egyetemi Könyvtárban

SZEGED
1973

Redigit
ZOLTÁN HAVASI

Edidit
Universitas de Attila József Nominata

Nota
Acta Bibl. Szeged
(HU ISSN 0001—7175)

Szerkeszti
HAVASI ZOLTÁN

Kiadja
A József Attila Tudományegyetem

Kiadványunk rövidítése
Acta Bibl. Szeged

Felelős kiadó: Havasi Zoltán
Megjelent 500 példányban — A5 iv terjedelemben
Készült linószedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601-59 és az 5603-55 szabvány szerint
73—2902—Szegedi Nyomda

Bevezetés

Az utóbbi években oly sokat emlegetett „tananyagrobbanás”, a természettudományok nagyarányú fejlődésének a következtében az egyetemi oktatásban bekövetkezett tartalmi és módszertani változások, az önálló munkára nevelés erőteljes hangsúlyozása fokozottan előtérbe helyezik a természettudományi kari hallgatóság tanulmányi és egyéb szakirodalommal való könyvtári ellátásának a kérdését. Amikor az egyetemi hallgatók könyvtárhasználatáról beszélünk, tulajdonképpen a felsőfokú tanulmányi munkának egyik speciális és eddig még nem teljesen tisztázott módszertani problémáját érintjük. Erre utal az a megállapítás is, amelyik szerint „azok a pszichológiai és pedagógiai kutatások, amelyek azzal foglalkoznak, hogyan lehet növelni a hallgatók munkájának a hatékonyságát az önálló munka végzésében laboratóriumi munkában, könyvtárakban és tantermekben, még nem fejlődtek ki megfelelőképpen”.¹ A referátumokhoz, különböző dolgozatokhoz, szakdolgozatokhoz végzett szakirodalmi anyaggyűjtéssel kapcsolatban sok szó esett már a könyvtárak szerepéről, s a kérdés fontosságát nyilvánvalóan érzékelteti a szakirodalmi ismeretek kötelező oktatásának a bevezetése egyes felsőoktatási intézményekben, illetve a tudományegyetemek természettudományi karain.²

A könyvtárhasználat szerepének a kérdése azonban a mindennapi tanulmányi munkában is, és már az első egyetemi évtől kezdve felvetődik. A pedagógiai probléma ezen a síkon úgy jelentkezik, hogy a fiatal hallgatók nehezen tudnak elszakadni a középiskolás tankönyv központú tanulási gyakorlattól és csak igen lassan sajátítják el a szellemi munkának a magasabb fokú ismeretszerzéshez szükséges fejlettebb módszereit.³ Lassan — és talán nem is mindannyian — jutnak el egy-egy kötelező olvasmány kampányszerű elolvasásától (jobbik esetben kijegyzetelésétől) vagy a tankönyvből történő memorizálástól az olyan feldolgozó ismeretszerző tevékenységig, mint szótárak, szaklexikonok, kézikönyvek felhasználása a tankönyvi anyag jobb megértéséhez, vagy éppen az ismereteknek egyéb, monografikus vagy tanulmányyszerű forrásokból való kiegészítése. Mindez könyvtári környezet, legalábbis könyvtári anyag rend-

¹ *A gyakorlati képzés szervezése és módszerei a felsőoktatásban.* = Felsőoktatási Szemle. 1968. 430. p.

² *A művelődésügyi miniszter 169/1966 (M. K. 21.) MM számú utasítása egyes egyetemeken a szakirodalmi ismeretek oktatásának bevezetéséről.* = Művelődésügyi Közlöny. 1966. 21. sz. 307. p. — V. ö. még: Héberger Károly: *A szakirodalomkutatás oktatásának tapasztalatai.* = Műszaki Egyetemi Könyvtáros. 1969. 1. sz. 7—13. p., Lécesné Mesterházi-Nagy Márta: *A programozott oktatás és az audio-vizuális eszközök szerepe az egyetemi könyvtárak oktatási feladatainak megoldásában.* = Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei. I. 1967. 68—108. p. Gazdag bibliográfiával.

³ V. ö. *A felsőoktatási intézmények nevelőmunkájának alapvető feladatai és módszerei.* (A Művelődésügyi Minisztérium irányelvei.) = A felsőoktatási intézmények nevelőmunkája. Bp. Tankönyvkiadó, 1968. 16—18. p.

szeres igénybevétele nélkül nehezen képzelhető el. Ehhez a magasabb rendű ismeret-szerzéshez, tanulmányi munkához ad segítséget a könyvtár, és ebben az értelemben válhat a könyvtárhasználat a tanulmányok szerves részévé.⁴

Biztató jelenség, hogy a hallgatók nagy része érzi szükségesnek a könyvtár rendszeres látogatását. Egy kérdőíves vizsgálat alkalmából a József Attila Tudományegyetem hallgatóinak jóval több mint a fele nyilatkozott úgy, hogy az Egyetemi Könyvtár rendszeres látogatását feltétlenül szükségesnek tartja a tanulmányi munkához és az önműveléshez.⁵ Az is megállapítást nyert, hogy „a hallgatók a kötelező óraszámukhoz kapcsolódó munkaidő jelentős részét könyvtárakban, elsősorban az Egyetemi Könyvtárban töltik”, éspedig „átlagosan heti 10,5 órát töltenek könyvtárakban a tanév alatt és 22,8 órát vizsgaidőszakban.”⁶ Egy másik szociológiai felmérés eredményei szerint a hallgatóknak 77—79 százaléka hetente, illetve havonta legalább egyszer megfordul az Egyetemi Könyvtárban és 57 illetve 46,8 százaléka valamelyik másik könyvtárban.⁷

Mégis, mint a továbbiakban látni fogjuk, a természettudományi kari hallgatók könyvtárhasználata — legalábbis az Egyetemi Könyvtárban — eltér az átlagtól, s meglehetősen alacsony intenzitást mutat. Természetesen gondolnunk kell arra is, hogy nemcsak az Egyetemi Könyvtárt látogathatják. Kérdőíves vizsgálódásokból az is kiderül, hogy a József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karán a tudományos diákkörökben tevékenykedő hallgatók például jelentős számban veszik igénybe a tanszéki intézeti könyvtárakat is.⁸ A Természettudományi Kar tanszéki és intézeti könyvtárai azonban — a tanszékeken folyó mindenkori tudományos kutatómunka szakirodalmi szükségletei szerint alakuló állományukból adódóan — rendszerint speciális érdeklődés (diákköri dolgozat, szakdolgozat írása) esetén, illetve a gyakorlati foglalkozások, laboratóriumi gyakorlatok elvégzéséhez szükséges irodalmazás alkalmával hivatottak a hallgatók szakirodalmi illetve oktatási anyaggal való ellátására. *A hallgatók széles körének a mindennapi tanulmányi munkához és a művelődéshez szükséges irodalommal való könyvtári ellátása az egyetemi könyvtár alapfeladata.*⁹ Az egyetemi könyvtárnak gondosan figyelemmel kell kísérnie az egyetemi oktatómunka szakirodalmi követelményeit, az egyetemi kulturális nevelőmunka céljait és irányát, a hallgatóknak a könyvtárral szemben jelentkező igényeit, olvasási és tájékozódási szokásaiknak alakulását, könyvtári kultúrájuk szintjét, s mindezek ismeretében a megfelelő megoldások keresésével és megvalósításával arra kell törekednie, hogy minél nagyobb hallgatói tömegek váljanak rendszeres látogatójává.

⁴ „Könyvtárhasználat” alatt mind az olvasótermi helybenolvasást, mind a kölcsönzést, tehát egyáltalán könyvtári anyag használatát értjük.

⁵ Szentirmai László: *Tudományos diákköri tagok szakirodalommal kapcsolatos tájékoztatói szokásainak néhány sajátossága.* = A tudományos diákkörök szerepe a szakemberképzésben. Bp. Ifjúsági Lapkiadó, 1970. 69. p.

⁶ Szentirmai László: *A könyvtárak szerepe a hallgatók munka- és szabad idejében.* = Felsőoktatási Szemle. 1970. 107. és 109. p. — —: *Szabad idő struktúra vizsgálat egyetemi hallgatóknál.* = A hallgató szabad ideje. Bp. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközp. 1970. (Az Országos Felsőoktatási Nevelési Munkaközösség téjakoztatója. 1.) 39. és 41. p., — —: *Die Funktion des Lesens in der Freizeitstruktur der Studenten der Attila-József-Universität zu Szeged (Ungarn).* = Acta Univ. Szeged. Acta Bibliothecaria. Tomus 7. Fasc. 2. Szeged, 1968. 11—12. p.

⁷ Szentirmai László—Vágvolgyi András: *Egyetemi hallgatók művelődésének néhány sajátossága.* (A szegedi József Attila egyetemen végzett empirikus szociológiai vizsgálat alapján.) = Népművelési Értésítő. Különszám. 1970. Pályadíjas tanulmányok. 82. p.

⁸ Szentirmai László: *Tudományos diákköri tagok...* 77. p.

⁹ V. ö. A művelődésügyi miniszter 3/1969 (VI. 4.) MM számú rendelete az egyetemek és az egyetemi jellegű főiskolák szervezetéről és működéséről. 44 § 4. = Az egyetemre, az oktatókra és a hallgatókra vonatkozó jogszabályok. Bp. Közgazd. és Jogi Kiadó, 1969. 50. p.

Tanulmányunk a József Attila Tudományegyetem természettudományi kari hallgatóinak az *Egyetemi Könyvtárral* való kapcsolatát szeretné bemutatni. Megpróbálunk fényt deríteni arra, hogy milyen szerepe van az Egyetemi Könyvtárnak a hallgatók életében, vagyis hogy milyen hatásokkal áll a könyvtár a képzési célok megvalósításának és a kulturális nevelőmunka céljainak a szolgálatában. Elsősorban a könyvtárat látogató természettudományi kari hallgatók számát és összetételét, valamint könyvtárhasználatuk gyakoriságát és főbb jellemzőit tesszük vizsgálat tárgyává. Az egyetemi könyvtári munka hatékonyabb kibontakoztatása érdekében tudnunk kell, hogy melyek azok a hallgatói rétegek, csoportok, amelyek rendszeresen felkeresik a könyvtárt, illetve, hogy hol vannak „fehér foltok”, azaz a hallgatóságnak hány százaléka és milyen csoportjai látogatják a könyvtárt ritkán, vagy egyáltalán nem. Kitérünk arra is, hogy milyen anyagot keresnek a hallgatók az egyetemi könyvtárban, érintjük kölcsönzési kéréseik mennyiségi és tartalmi kérdéseit, megvizsgáljuk teljesítetlen kölcsönzési kéréseik jellegét és arányát, s megpróbálunk rámutatni a kölcsönzés és az olvasótermi helybenolvasás néhány problémájára,

Elemző munkánkat részben a könyvtár forgalmi statisztikájára támaszkodva, javarészt pedig a hallgatói kölcsönzési és olvasótermi forgalom könyvtári bizonylatjainak (kölcsönzési kéréslapok, olvasótermi adatgyűjtő lapok) feldolgozásával végeztük. Mivel e munka „kézi” módszerekkel folyt, nem vállalkozhattunk nagyobb időszak (félév vagy tanév) részletes elemzésére, feldolgozására. Három hónap, vagyis összesen egy negyedévnyi időmennyiségforgalmi anyagát elemeztük behatóan, köztük a tanév egyik legforgalmasabb hónapját (1969 október), a vizsgaidőszak egy idejét illetve az azt közvetlenül megelőző időt (1969 május), és egy tanévi átlaghónapét (1970 március). E három hónapos időszakot felölelő *forgalomvizsgálat ellenőrzéseként* — kevésbé részletesen elemezve, de a legfontosabb jellemzők vizsgálatára kiterjedően áttekintettük az 1971/72. tanév első hat hónapjának a természettudományi kari hallgatói forgalmát is. E kontroll-elemzés főbb eredményei teljesebbé és differenciáltabbá teszik azt a képet, amelyet a természettudományi kari hallgatók egyetemi könyvtári forgalmáról, könyvtárhasználatuk mértékéről, jellegéről a három hónapot felölelő vizsgáldás adott.

A kölcsönzés és az olvasótermi helybenolvasás problémáinak a tárgyalásakor — tekintettel arra, hogy a helyzet ebben a tekintetben a későbbi elemzések folyamán nem mutatott változást — az 1969/70. évi három hónap elemzési anyagára és eredményeire támaszkodtunk.

A többi hallgatói csoportról az általános forgalmi kép felvázolásakor szólunk, hogy érzékeltethessük a könyvtár hallgatói forgalmán belüli arányokat, illetve, hogy körvonalazni tudjuk a természetudományi kari hallgatók helyét az egyetemi könyvtár hallgatói forgalmában. A József Attila Tudományegyetem hallgatóságán belül — mivel a jogászhallgatóknak jól felszerelt kari könyvtár áll a rendelkezésére — elsősorban a bölcsészhallgatók könyvtárhasználatával történő összehasonlítást éreztük érdekesnek.*

* Köszönetet mondok munkatársaimnak: Frank Ivánnénak, Kövesi Máriának, Szücs József-nének és Urbán Lászlónénak a három hónapos elemzés előkészítésében való közreműködésükért, valamint Regulí Ernőnének a Somogyi Könyvtárra vonatkozó adatok szíves rendelkezésre bocsátásáért.

Az 1969/70. tanév hallgatói forgalmának főbb vonásai

Az 1969/70. tanévben az Egyetemi Könyvtár kölcsönzőjét 22353, olvasótermét pedig 39682 alkalommal keresték fel a könyvtár olvasói. Az összesen 62035 látogatási alkalomból 50144 esett az egyetemi és főiskolai hallgatókra, tehát az *Egyetemi Könyvtár kölcsönzési és olvasótermi összesített forgalmának 80 százalékát jelentették a hallgatók látogatásai*. A könyvtár olvasótermét 90 százalékban egyetemi és főiskolai hallgatók látogatták, a kölcsönzésben pedig a forgalom 63 százaléka esett rájuk. A hallgatói forgalom 57,4 százalékát a József Attila Tudományegyetem hallgatóinak a látogatásai jelentették, 42,6 százalékát pedig az Orvostudományi Egyetem és a főiskolák hallgatóinak a forgalma. Az egyes hallgatói csoportokon belül a következő arányban oszlott meg a könyvtár használatában való részvétel: bölcsészhallgatók 33,2 százalék, főiskolai hallgatók 26,6 százalék, természettudományi kari hallgatók 17,2 százalék, orvostudományi egyetemi hallgatók 16 százalék, jogászhallgatók 7 százalék.

Ha a József Attila Tudományegyetem egyes hallgatócsoportjainak az Egyetemi Könyvtár forgalmában jelentkező arányát a Tudományegyetemi hallgatói létszám arányával egybevetve vizsgáljuk, feltűnik, hogy a bölcsészhallgatók jóval az egyetemi hallgatói létszámban való arányukon felül, annak kétszeresében vesznek részt a tudományegyetemi hallgatók egyetemi könyvtárhasználatában, szemben a másik két kar hallgatóival, akik mélyen létszám arányuk alatt jelentkeznek a könyvtárban

	A tudományegyetemi hallgatók létszáma 1969/70-ben		A könyvtárlátogatások megoszlása 1969/70-ben	
Természettudományi Kar	958	49,0	8634	30,0
Bölcsészettudományi Kar	554	28,2	16663	57,6
Állam- és Jogtudományi Kar	447	22,8	3589	12,4
Összesen	1959	100,0	28886	100,0

A forgalmi arányok csak körvonalában sejtetik egyik vagy másik hallgatói csoport könyvtárhasználatának a mértékét. A látogatások számának a könyvtárba beiratkozott hallgatók számával való egybevetése már konkrétabb mérőszámokat ad az átlagos könyvtárlátogatási intenzitás megállapítására.

Az első fontos körülmény, amire fel kell figyelnünk, az, hogy míg a bölcsészhallgatóknak 96,4 százaléka beiratkozott az Egyetemi Könyvtárba, a természettudományi kari hallgatóknak 67,7 százaléka mutatott érdeklődést. Több mint 300 hallgató,

a Természettudományi Kar hallgatóságának egyharmada teljesen távol maradt a könyvtártól. Az összefoglaló statisztikai adatokból egyúttal az is kiderült, hogy jelentős eltérések mutatkoznak a hallgatók között a könyvtárhasználat mértékében is. A tanévben egy könyvtári tag hallgatóra eső látogatások átlagszáma a természettudományi kari hallgatók esetében 13,3 alkalom, a bölcsészhallgatók esetében pedig ennek több, mint kétszerese, 31,2 alkalom volt.¹⁰ (1. tábla.)

A tanév első hónapjaiban a könyvtártag hallgatók érdeklődésében még nem mutatható ki különösebb eltérés. A könyvtárba az egész tanév folyamán beiratkozott hallgatóknak több mint kétharmada már ebben a kezdeti időszakban beiratkozott. Igaz ugyan, hogy az Orvostudományi Egyetem és a Tanárképző Főiskola hallgatói valamivel lassabb ütemben jelentkeztek, mint a József Attila Tudományegyetem hallgatói, de közülük is az egész tanévben beiratkozott könyvtártagoknak 56 illetve 65,5 százaléka fordult meg már a tanév eleji első két hónap folyamán az Egyetemi Könyvtárban. A Tudományegyetem hallgatói ennél nagyobb arányban és viszonylag homogén csoportot alkotva keresték fel a könyvtárt ebben az időszakban: a természettudományi kari könyvtártag hallgatók 72 százaléka, a bölcsész könyvtártagok 83 százaléka, a joghallgató könyvtártagoknak pedig 76 százaléka.¹¹ (Igen érdekes, hogy a könyvtárlátogató hallgatók nagy része már a szeptemberi első két hétben beiratkozott a könyvtárba, éspedig a természettudományi kari hallgatók 31,6 százaléka, a bölcsészhallgatóknak pedig 65,4 százaléka).

Ha a könyvtár iránti általános érdeklődés tekintetében nem is mutatható ki számottevő különbség a könyvtárba beiratkozott egyes hallgatói csoportok között, további vizsgálódással kiderült, hogy az egyes hallgatói rétegek könyvtárhasználatának a mértékében már a tanév elején nagy eltérések vannak. Az 1969/70. tanév szeptember—októberi beiratkozási adatainak és októberi látogatói forgalmának egybevetésével megállapítható ugyanis, hogy a könyvtárba szeptemberben beiratkozott bölcsészhallgatók 86,7 százaléka, tanárképző főiskolai hallgatók 84,6 százaléka, orvostudományi egyetemi hallgatók 60 százaléka, természettudományi kari hallgatók 59 százaléka, jogászhallgatók 56,4 százaléka októberben a tanévkezdet óta már legalább másodszor járt a könyvtárban. Ez a hallgatói létszámhoz viszonyítva a bölcsészhallgatók 58,5 százalékát, a Tanárképző Főiskola hallgatóinak 20,4 százalékát, a termé-

¹⁰ A beiratkozás arányai és a könyvtárhasználat mértéke évről évre hasonló képet mutatnak. Az 1971/72. tanévben a 950 természettudományi kari hallgató közül 698 hallgató (73,5 százalék), az 550 bölcsészhallgató közül 547 hallgató (csaknem a teljes hallgatói létszám), a 495 jogászhallgató közül 289 hallgató (58,4 százalék) volt az egyetemi könyvtár tagja. (Az egyetemi létszám adatait mind itt, mint az 1969/70. tanévre vonatkozólag a tanévi október 31-én zárt statisztikai összesítés alapján közöljük.) Az egy könyvtári tag hallgatóra eső látogatási alkalmak száma a természettudományi kari hallgatók esetében 14, a bölcsészhallgatóknál pedig ismét 31 volt. A bölcsészhallgatók az egyetemi könyvtár mellett még más könyvtári lehetőségekkel is nagymértékben élnek. A Bölcsésztudományi Karon ugyanis — annak ellenére, hogy helybenolvasásra a legtöbb tanszéken már régen nincs hely és lehetőség — tovább él a hagyományos szeminárium-könyvtár szemlélet, s mind a mai napig jelentősen érvényesül az a törekvés, hogy a szeminárium munkához a foglalkozások alatt szükséges szövegeken kívül a tanulmányi munkához szükséges egyéb olvasmányanyag is (sokszor nagy példányszámban) a tanszéki könyvtárban a hallgatóság rendelkezésére álljon. Ehhez az anyaghoz általában kölcsönzés útján jutnak hozzá a hallgatók. Ennek ellenére azt tapasztaljuk, hogy — legalábbis a szegedi — bölcsészhallgatók jobban vonzódnak a nagykönyvtárhoz, mint természettudományi kari hallgató társaik. Az egyetemi könyvtáron kívül a bölcsészhallgatók 70 — 80 százaléka évről évre beiratkozik a város nagy közművelődési könyvtárába, s Somogyi Könyvtárba is. A természettudományi kari hallgatóknak általában 20—30 százaléka tagja a Somogyi Könyvtárnak.

¹¹ Egy 1963/64-ben végzett elemzés azonos, illetve hasonló eredményt mutatott. V. ö. Szentirmai László: *Oltásáselemzés és néhány következtetés egyetemi hallgatóknál két felmérés alapján.* = Acta Univ. Szeged. Acta Bibliothecaria. Tomus 5. Fasc. 2. Szeged, 1966. 29. p.

szettudományi kari hallgatók 18,7 százalékát, a jogáshallgatók 17,7 százalékát, az orvostudományi egyetemi hallgatóknak pedig 8,4 százalékát jelentette. (2. tábla.)

Alaposabb elemző munka nélkül természetesen korai lenne eldönteni, hogy ezek az arányszámok a tanéveleji könyvtárhasználat intenzitására jellemzőek-e inkább, vagy egy-egy hallgatói csoport könyvtárhasználatának a rendszerességét, illetve a rendszeres könyvtárlátogatók arányait tükröző irányszámoknak is tekinthetők-e. Az minden esetre nyilvánvaló, hogy — legalábbis körvonalszerűen — rávilágítanak egy-egy kar, illetve egyetem, vagy a Tanárképző Főiskola hallgatóinak egyetemi könyvtárhasználatában mutatkozó különbségekre. Az is kétségtelen, hogy *a könyvtár iránt komolyan érdeklődő hallgatók már a tanév elején megkezdik a könyvtár rendszeres használatát.*

Az októberi hallgatói forgalom egy másik fontos szempontból is érdekes vizsgálódásunk számára. Statisztikánk — a félévkezdő február hónap mellett — ebben a hónapban mutatja évről évre a legmagasabb hallgatói forgalmat. A hallgatói kölcsönzési alkalmak száma rendszeresen meghaladja a tanév egyéb hónapjainak a hallgatói forgalmát, s az olvasóterem forgalma is eléri vagy meghaladja a legforgalmasabb vizsgaidőszakét. A Természettudományi Kar hallgatói, bár októberben is lényegesen kisebb arányban keresték fel a könyvtárat (344 hallgató, a természettudományi kari hallgatók 36 százaléka), mint a bölcsészhallgatók (405 hallgató, vagyis 73,1 százalékuk jött el), mégis ebben a hónapban sokkal magasabb számban jelentek meg, mint a két másik vizsgált hónapban. Márciusban 25,5 százalékuk, előző májusban 23 százalékuk fordult meg az Egyetemi Könyvtárban. A Természettudományi Karon belül az egyes szakok hallgatói az egyes hónapokban különböző mértékben jelentkeztek. A többi csoporthoz képest magas arányban látogatták az Egyetemi Könyvtárt a matematikus-, fizikus- és biológushallgatók. A többi hallgatói csoportnál a tanév eleji felbuzdulás és a későbbi hónapokban mutatkozó lanyhuló érdeklődés a szembeeső. Míg például a fizikushallgatóknak októberben 52,5; márciusban 45; májusban pedig 48 százaléka járt a könyvtárban, a matematika-fizika szakos hallgatóknak októberben 37; márciusban 24,7; májusban 17,6 százaléka látogatott el.

Mindezt még kiegészíthetjük azzal, hogy míg a természettudományi kari hallgató-olvasók száma októberben a legmagasabb, könyvtárhasználatuk a három hónap közül, amelyek forgalmát közelebbről megvizsgáltuk, a vizsgaidőszak kezdetét tipikusan jellemző májusban a legintenzívebb. Októberben és márciusban 2,7 volt az egy látogató hallgatóra eső könyvtárhasználati alkalmak száma, májusban 3,2 látogatási alkalom esett egy hallgatóra.

A másod-, harmad-, és negyedéves természettudományi kari hallgatók és az Egyetemi Könyvtár

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a természettudományi kari hallgatók hány százaléka és milyen csoportjai tekinthetők rendszeres, vagy viszonylag rendszeres könyvtárlátogatóknak, s hogy melyek a természettudományi kari hallgatók könyvtárhasználatának jellemző jegyei. E kérdés tanulmányozásánál figyelmünk elsősorban a másod-, harmad- és negyedéves hallgatókra irányult. Szociológiai elemzések már korábban rámutattak arra, hogy az elsőéves hallgatóknak még kialakulatlan a tanulási — és ennek következtében — a könyvtárhasználati gyakorlata, valamint arra is, hogy az ötödéves hallgatóknál pedig már más irányú, speciális elfoglaltság miatt csökken a könyvtárhasználat mértéke. „A könyvtárlátogatók zöme tehát a másod-, harmad-, és negyedéves hallgatók közül kerül ki.”¹²

Az 1969—1970. évi három hónap könyvtári forgalmának a bizonylatai alapján kétségtelenül kimutatható volt, hogy a másod-, harmad-, és negyedéves hallgatók a könyvtár iránti érdeklődésüket tekintve homogén csoportot alkotnak. A három évfolyamról jóformán teljesen azonos arányban (létszámuk 57—58,6 százalékában) keresték fel az Egyetemi Könyvtárt a hallgatók a kérdéses időben. (3. tábla.)

A 1971/72. tanévi hat hónapos vizsgálódás eredményei viszont arról tanúskodnak, hogy a negyedéves természettudományi kari hallgatók egyetemi könyvtári érdeklődése alacsonyabb, mint másod- és harmadéves társaiké. A hat hónap folyamán a Természettudományi Kar másod-negyedéves hallgatóinak 65,7 százaléka kereste fel a könyvtárt, és pedig

- a másodévesek 69,5 százaléka
- a harmadévesek 70,0 százaléka,
- a negyedévesek 53,7 százaléka.

A jelenséget már előző elemzésünk sejtetni engedte, de korántsem szolgált bizonyossággal. A könyvtárt rendszeresen (vagyis mind a három hónapban) felkereső természettudományi kari hallgatók könyvtárhasználatával kapcsolatos további vizsgálódás — ha roppant csekély mértékben is, de mégis — csökkenő részvételi arányra utalt az egymást követő évfolyamok hallgatóinál. A másodévesek 10,5 százaléka mutatkozott rendszeres könyvtárlátogatónak, a harmadévesek 10 százaléka, a negyedéveseknek pedig 8,6 százaléka. (3. tábla.)

Az 1971/72. tanévi hat hónap adatai már sokkal differenciáltabb helyzetet tük-

¹² Szentirmai László *Szabad idő struktúra vizsgálat...* 40. p., — —: *A könyvtárak szerepe a hallgatók munka- és szabadidejében.* 108. p. — —: *Die Funktion des Lesens...* 11. p. — Mivel az 1969/70. tanév másod-negyedéves hallgatóiról van szó, az előző tanév májusának vonatkozásában az első-harmadéves hallgatók forgalmi adatait vetettük egybe a másik két vizsgált hónap másod-negyedéves hallgatókra vonatkozó adataival, remélve, hogy ez nem torzítja vizsgálódásunknak a másod-negyedéves hallgatók könyvtárhasználatára vonatkozó eredményeit.

röznek. Rendszeresen (mind a hat hónapban vagy a hat közül öt hónapban) a másodnegyedéves hallgatók 17,6 százaléka látogatta az egyetemi könyvtárt, és pedig a másodévesek 22 százaléka, a harmadévesek 16,5 százaléka, a negyedévesek 12 százaléka. (4. tábla.)

A negyedévesek csökkenő érdeklődésére nehéz magyarázatot találni. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a vizsgált hat hónapra eső októberben az egyetemi könyvtárosok részvételével megtartott kötelező szakirodalmi oktatáson is átestek, amelynek során megismerkedtek az egyetemi könyvtár és általában a tudományos nagykönyvtár állományában és szolgáltatásaiban rejlő lehetőségekkel. Tapasztalatból tudjuk ugyan, hogy szakdolgozatuk irodalmi apparátusának összeállításánál a természettudományi kari hallgatóság zöme a tanszéki és intézeti könyvtárak szakirodalmi állományára (és ezt az állományt jól ismerő egyetemi oktatók segítségével) támaszkodik, mégis az egyetemi könyvtár iránti amúgy sem magas érdeklődésnek már a negyedik tanulmányi év első felében bekövetkező lanygulása olyan negatív jelenség, amelyre érdemes figyelni. Az egyetemi könyvtártól való korai elszakadás azt jelenti, hogy az érintett hallgatók meg sem próbálják közelebről megismerni s nem tanulják meg kihasználni azokat a lehetőségeket, amelyeket ez a könyvtártípus specializálódó érdeklődésük számára — akár még egyetemi hallgató korukban, akár később az egyetem elvégzése után — nyújtani képes.

A rendszeres könyvtárlátogatók körét — mint láttuk — abból az alapelvből kiindulva próbáltuk meghatározni, hogy rendszeres könyvtárlátogatónak azt a hallgatót tekintjük, aki legalább havonta felkeresi a könyvtárat. Így mindkét vizsgálódásunk alkalmával a könyvtárt látogató hallgatókat három csoportra osztottuk. Az 1969—1970. évi három hónapos elemzésnél a könyvtárt mind a három hónapban (rendszeres látogatók), a három közül kettőben (kevésbé rendszeres látogatók), s végül a három hónap valamelyikében (tehát meglehetősen ritkán) felkereső hallgatók szerint, — az 1971/72. tanévi hat hónap forgalmának az áttekintésekor pedig a hat közül öt hónapban vagy mind a hat hónapban, továbbá három vagy négy hónapban, s végül egy vagy két hónapban felkereső hallgatók szerint csoportosítottuk természettudományi kari hallgató látogatóinkat.

Első elemzésünk alkalmával a csoportosítás eredményei alapján azt találtuk, hogy a három hónapnyi idő alatt a másod-, harmad-, és negyedéves természettudományi kari hallgatóknak mintegy 10 százaléka támaszkodott irodalmi igényeinek a kielégítésére rendszeresen az egyetemi könyvtárra, nem egészen 14 százaléka kevésbé rendszeresen, 35 százaléka ritkán, 42 százaléka pedig egyáltalán nem járt a könyvtárban. (3. tábla.)

Természetesen az egymástól távol eső és mindössze három hónap ilyen jellegű forgalmi vizsgálata esetleges és véletlen elemeket is tartalmazhat, bár az adott időszakra — legalábbis vázlatszerűen, körvonalakban — jellemző lehet. Mindenesetre a látogatási frekvencia vizsgálatára fontosnak látszott egy kontroll-elemzés végrehajtása.

Az 1971/72. tanév első hat havi másod-negyedéves természettudományi kari hallgatói forgalmának az elemzése alapján valamivel kedvezőbb képet kaptunk. *Ebben az időszakban a másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók 17,6 százaléka látogatta a könyvtárt rendszeresen, 21,3 százaléka látogatott el kevésbé rendszeresen, 26,8 százalék pedig ritkán.* (4. tábla). A hat hónap folyamán a hallgatók 34,3 százaléka nem járt a könyvtárban.

Mint láttuk, igen magas a könyvtárt rendszertelenül felkereső, valamint a könyvtártól teljesen távolmaradó másod-negyedévesek aránya. Az 1969—1970. évi három

hónapos elemzés szerint 116 hallgató, a könyvtárt a kérdéses időszakban felkereső másod-negyedéves látogatóknak több mint egyharmada (a természettudományi kari másod-negyedéves hallgatóság 20,6 százaléka) a három hónap folyamán egyetlen egy alkalommal fordult meg a könyvtárban. A hathónapos időszakban a másod-negyedévesek 15 százaléka (79 hallgató, a könyvtárt felkereső hallgatók 23 százaléka) legfeljebb két alkalommal járt a könyvtárban. Ha ezt a számot hozzáadjuk az ebben az időszakban a könyvtártól magát teljesen távoltartó 34,3 százalékhoz, kiderül, hogy tulajdonképpen a *Természettudományi Kar másod-negyedéves hallgatóinak 50 százaléka nem tekinthető az egyetemi könyvtár olvasójának*, ami évfolyam szerinti bontásban — az 1971/72. tanévi elemzés szerint — a másodévesek 44 százalékát (98 hallgató), a harmadévesek 48 százalékát (82 hallgató), a negyedéveseknek pedig 60 százalékát (80 hallgató) jelenti.¹³

Az egyes egyetemi szakok (szakpárok) hallgatócsoportjainak a könyvtári forgalmát vizsgálva a három hónapos elemzés alapján megállapíthattuk, hogy összességüket tekintve a fizikushallgatók, a matematika-földrajz szakos hallgatók és a matematikushallgatók jelentkeztek a legnagyobb arányban. Ezeknek a hallgatóknak 80—72 illetve 70 százaléka látogatott el első vizsgálatunk időszakában a könyvtárba. (5. tábla).

A hat hónapos elemzésben első helyen ismét a fizikushallgatók állnak, őket követik a matematikusok, s a harmadik helyen a vegyészek részéről mutatkozott a legnagyobb érdeklődés: 96—70 illetve 68 százalékuk kereste fel a könyvtárt. Itt különösen a vegyészek érdeklődése szembetűnő (előző elemzési időszakban 53,5 százalékuk mutatott érdeklődést), de a könyvtár iránti érdeklődés a többi szak (szakpár) hallgatói részéről is magasabbnak mutatkozott a három hónapos elemzés alapján kimutatható érdeklődésnél: 42—55 százalék helyett az utóbbi vizsgálatok szerint az egyetemi létszám 56—66,7 százaléka között mozog a könyvtárt felkereső másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók száma. (6. tábla.)

Ha a rendszeres könyvtárhasználatra vonatkozó adatokat tekintjük, mind a két elemzés eredményei szerint módosul a kép. Az 1969—1970. évi elemzésünk adatai arról vallanak, hogy mind a három hónapban csak a fizikushallgatók fordultak meg a könyvtárban 30 százalékon felüli arányban, őket követték a matematikushallgatók, akiknek csaknem egynegyede volt rendszeres könyvtárlátogatónak mondható, 10 százalék körül alakult a rendszeres könyvtárhasználók száma a biológus- és vegyészhallgatók között, s végül igen alacsonynak mutatkozott a könyvtárt rendszeresen felkereső tanárszakos természettudományi kari hallgatók száma; mindössze 2—6,6 százalékuk látogatta a könyvtárt mind a három hónapban. Az átlagot tekintve a vegyészhallgatók viszonylag alacsony részvételi aránya ellenére a nem tanárszakos hallgatók 16 százaléka járt mind a három hónapban a könyvtárban, míg a tanárszakosoknak 4,7 százaléka, ami a könyvtárhasználat szempontjából meglehetősen nagy különbségre utalt e két nagy hallgatói csoport között.

A kontroll-elemzés arányadatai kedvezőbbek, különösen a tanárszakosok könyvtárhasználatának a tekintetében — bár a különbség a két nagy hallgató-csoport könyv-

¹³ A hat hónapos forgalom áttekintését — az összehasonlítás kedvéért — a bölcsészhallgatókkal kapcsolatban is elvégeztük. Az 1971/72. tanév vizsgált hat hónapjában a Tudományegyetem 321 másod-negyedéves bölcsészhallgatója közül 96,8 százalék (311 hallgató) fordult meg a könyvtárban. Rendszeresen látogatta a könyvtárt 142 hallgató, a másod-negyedéves bölcsészek 44,2 százaléka, kevésbé rendszeresen 116 hallgató (36,1 százalék), ritkán járt 53 hallgató (16,5 százalék.) Mind összesen 10 olyan hallgató akadt (a másod-negyedéves bölcsészhallgatói létszám 3,2 százaléka), akik egyáltalán nem jártak a könyvtárban a vizsgált hat hónap folyamán. Egy-két alkalommal 28 hallgató (8,7 százalék) fordult meg a könyvtárban, tehát a másod-negyedéves bölcsészhallgatóknak 12 százalékát teszi ki az egyetemi könyvtárt nem látogató réteg.

tárhasználatában itt is jelentkezett. *Az 1971/72. tanévi hat hónapban a másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók 17,6 százaléka mutatkozott rendszeres könyvtárlátogatónak, ezen belül a nem tanárszakosok 21,3 százaléka, a tanárszakosoknak pedig 14,3 százaléka.*

A rendszeres könyvtárlátogatók aránya ismét a fizikushallgatóknál a legmagasabb: 46,4 százalékuk járt rendszeresen a hat hónap folyamán a könyvtárba. A matematikushallgatóknál azonos képet kaptunk, ismét 25 százalékuk bizonyult rendszeres könyvtárlátogatónak.

A második elemzés sokkal jobb helyzetet tükröz a tanárszakosok könyvtárhasználatát illetően: 12—20 százalékuknál volt kimutatható, hogy rendszeresen látogatja az egyetemi könyvtárt.

Az adatok egybevetése érdekes összefüggést mutatott ki a könyvtárhasználat rendszeressége és gyakorisága között. Bebizonyosodott, hogy a könyvtárt rendszeresen látogató hallgatók jóval intenzívebben veszik igénybe a könyvtárt, mint kevésbé rendszeresen vagy ritkán ellátogató kollégáik. Az 1969—1970. évi három hónapban az egy főre eső könyvtárlátogatási alkalmak száma ugyanis a következőképpen alakult: a könyvtárt mind a három hónapban látogató hallgatóknál összesen 13,7 alkalom, a három közül két hónapban látogató hallgatóknál 5,3 alkalom, az egyik vagy másik hónapban látogató hallgatóknál pedig 2 alkalom. Vagyis a könyvtárt egyik vagy másik hónapban felkereső hallgatók esetében az egy főre eső könyvtárhasználati alkalmak száma jóval kisebb, mint a könyvtárt mind a három hónapban felkereső hallgatók látogatásainak egyharmada, s ugyancsak alacsonyabb, mint a könyvtárt a három közül két hónapban felkereső hallgatók látogatási alkalmainak a fele. Ez azt jelenti, hogy míg a rendszertelen könyvtárlátogatóra abban a hónapban, amikor a könyvtárban járt, átlag 2 látogatási alkalom jutott, addig a könyvtárt rendszeresen látogató hallgatóra egy-egy hónapban 4,6 látogatási alkalom esett. (7. tábla.)

A kontroll-elemzésnél az egyik vagy másik csoportnál mutatkozó látogatási alkalmak átlagszáma szinte teljesen azonos az előző elemzés adataival. Ekkor *a rendszeres könyvtárlátogató másod-negyedéves természettudományi kari hallgatóra átlag 4,2 látogatási alkalom esett egy hónapra, a rendszertelen látogatóra pedig összesen 2,2 alkalom jutott a hat hónap folyamán.* (8. tábla.)

Az 1969—70. évi elemzés a rendszeresen látogató hallgatók csoportján belül is kimutatott bizonyos eltéréseket a könyvtárlátogatási gyakoriság tekintetében. A legnagyobb gyakoriságot a matematika-fizika szakos rendszeres könyvtárlátogató hallgatók könyvtárhasználatára mutatta, 6,2 látogatás jutott havonta egy főre, bár nem sokkal előzve meg a matematikushallgatókat, akiknél 5,9 volt e kategóriát tekintve a havonta egy főre eső látogatások átlaga. Ezen kívül csak a biológus- és vegyészhallgatók egy hónapra eső látogatási átlaga érte el a 4 (tehát a hetenként egyszeri) alkalmat a rendszeres könyvtárlátogatók csoportján belül.

Az 1971/72. tanévi hat hónapra kiterjedő vizsgálat eredményei egyöntetűbb képet mutatnak. E szerint *a rendszeresen látogató (vagyis a könyvtárt havonta felkereső) másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók átlag hetenként egyszer látogatták a könyvtárt.* Az egyes egyetemi szakok (szakpárok) rendszeres könyvtárlátogató hallgatóinak a látogatási gyakorisága között nem mutatkozott különösebb eltérés. (9. tábla.)

A kölcsönzőt a hallgatók egy-egy hónapban átlag egy alkalommal látogatják. A kölcsönzést rendszeresen igénybe vevő hallgatók között is ritka az a könyvtárlátogató, aki egy-egy hónapban többször is felkeresi a kölcsönző szolgálatot. *Az egyes csoportok könyvtárhasználatának a gyakoriságában mutatkozó jelentős különbséget az olvasóterem használatának az eltérő intenzitása idézi elő.*

Az 1969—1970. évi három hónapnyi időszakban az olvasótermet, illetve az olvasótermet is látogató rendszeres könyvtárhasználó hallgató összesen 12,8 alkalommal, tehát egy-egy hónapban átlag 4,3 alkalommal kereste fel a könyvtár olvasótermét, a kevésbé rendszeres látogató 4,8 alkalommal, tehát egyik vagy másik hónapban 2,4 alkalommal, míg a könyvtárt csak egyik hónapban látogató hallgató átlag 2,6 alkalommal járt az olvasóteremben abban a hónapban, amikor a könyvtárba ellátogatott. (7. tábla.)

A jelenség a hat hónapos kontroll-elemzés alapján is kimutatható volt. A rendszeres könyvtárlátogató hallgatók közül az olvasótermet illetve az olvasótermet is látogatók egy hónapra egy főre eső látogatási alkalmainak átlaga 3,7; a kevésbé rendszeres látogatóké 1,6; a könyvtárt ritkán felkereső látogatóké pedig összesen 2,2 volt. (8. tábla.)

A rendszeres könyvtárlátogatók között találtuk a legtöbb olyan hallgatót, akik mind a két alapvető könyvtári szolgáltatásformát, a kölcsönzést és az olvasótermi helybenolvasást egyaránt igénybe veszik. Bebizonyosodott, hogy *minél rendszeresebb a könyvtárhasználat, annál sokoldalúbb.*¹⁴ Az 1971/72. tanévi hat hónapban a könyvtárt rendszeresen látogató 93 hallgató közül 48 hallgató (52 százalék) vagy mind a kölcsönzött mind az olvasótermet rendszeresen látogatta, vagy az egyik fajta szolgáltatás rendszeres igénybe vétele mellett három vagy négy hónapban élt a másik szolgáltatás lehetőségeivel is. A könyvtárt kevésbé rendszeresen felkereső 112 hallgató között mindössze 20 olyan hallgató volt (18 százalékuk), akik a hat közül három vagy négy hónapban látogatták a kölcsönzött is, az olvasótermet is. (Ez az egyetemi hallgatói létszám 3,8 százalékát jelentő hallgató-csoport különben valahol középhelyet foglal el a rendszeres és a kevésbé rendszeres könyvtárlátogatók között, s talán inkább az előbbi csoporthoz áll közelebb.)

Adataink alapján az is kiderül, hogy *a kölcsönzés valamivel népszerűbb könyvtárhasználati forma a természettudományi kari hallgatóság körében, mint az olvasótermi helybenolvasás.* A rendszeres könyvtárlátogató másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók esetében ez ugyan — a sokoldalú könyvtárhasználók magas aránya miatt — kevésbé érzékelhető: a 93 hallgató közül 59 százalék (55 hallgató) az olvasótermet, 61,3 százalék (57 hallgató) pedig a kölcsönzést látogatta rendszeresen. (19 hallgató mind a két szolgáltatást rendszeresen igénybe vette.) A könyvtárt a hat közül három vagy négy hónapban felkereső 112 hallgatónak viszont 52 százaléka (58 hallgató) hajlott inkább vagy kizárólag az olvasótermi helybenolvasás és 66 százaléka (74 hallgató) a kölcsönzés felé¹⁵. A könyvtárt ritkán (vagyis a hat hónap folyamán egy vagy két hónapban) felkereső 141 hallgatónál nem mutatható ki különösebb prefe-

¹⁴ A könyvtárhasználat sokoldalúsága szempontjából elemzésünk nem ad teljes képet. Nyilvánvártási rendszerünk a tájékoztatás és a folyóiratolvasóterem igénybe vételének személyekre bontott regisztrálását nem teszi lehetővé.

¹⁵ A *bölcsészhallgatók* könyvtárhasználatát mind a kölcsönzés, mind az olvasótermi helybenolvasás tekintetében magasabb intenzitást mutat, mint a természettudományi kari hallgatók: Az egy könyvtári tag hallgatóra egy tanévben eső kölcsönzési kérések átlaga az utóbbi években a bölcsészhallgatóknál 30—35, a természettudományi kari hallgatóknál pedig 10—12 kérés. Ugyanakkor *a bölcsészhallgatók szívesen látogatják az olvasótermet is.* A hat hónapos időszakban a könyvtárt rendszeresen látogató másod-negyedéves bölcsészlátogatók 30 százaléka (43 hallgató) a kölcsönző szolgáltatást, 85 százaléka (120 hallgató) az olvasótermet kereste fel rendszeresen. A kevésbé rendszeres másod-negyedéves bölcsészlátogatók 53 százaléka (61 hallgató) vette inkább a kölcsönzést igénybe és 69 százaléka (75 hallgató) járt inkább az olvasóterembe. Közülük 25 hallgató (a másod-negyedéves hallgatói létszám 7,8 százaléka) látogatta az olvasótermet a hat közül három vagy négy hónapban és kereste fel legalább három hónapban a kölcsönzött is. (Meg kell jegyeznünk — ez különben a kölcsönzési kérések fentebb ismertetett átlagszámából is kiderül —, hogy a kölcsönzést kevésbé rendszeresen igénybe vevő bölcsészhallgatók között is nagyon sok a sok könyvet kölcsönző olvasó.)

rencia egyik vagy másik szolgáltatás iránt: 37,6 százalékuk benézett az olvasóterembe is, amellet hogy egyszer, legfeljebb kétszer felkereste a kölcsönzöt, 32,6 százalékuk csak kölcsönzött, 29,8 százalékuk pedig csak az olvasóteremben járt.

Elemzéseink kiterjedtek az *ötödéves természettudományi kari hallgatók* könyvtárhasználatának az áttekintésére is. Azt tapasztaltuk, hogy az ötödéves hallgatók könyvtárhasználatára annyiban tér el a többi évfolyam hallgatóinak a gyakorlatától, hogy a hallgatók kisebb száma látogatott el a könyvtárba, s hogy az ötödéves hallgatóknak még kisebb százaléka kereste fel rendszeresen a könyvtárt, mint a másod-negyedéveseknek. (10. tábla).

Az elsőéves természettudományi kari hallgatók és az Egyetemi Könyvtár

1969—1970. évi elemzésünk alkalmával feltűnt az elsőéves hallgatók részéről *a tanév elején* megnyilvánuló — a másod-negyedéves hallgatókét több mint 10 százalékkal meghaladó érdeklődés az egyetemi könyvtár iránt. Októberben az elsőéves hallgatóknak 50 százaléka felkereste a könyvtárat, míg a másod-, harmad-, és negyedéveseknek 33—39 illetve 36 százaléka. A tanév eleji lelkesedésnek azonban a későbbi hónapokban már nem igen van nyoma. Márciusban már alig nagyobb arányban keresték fel az elsőévesek a könyvtárt, mint a másod-negyedéves hallgatók. Ekkor az elsőéves hallgatóknak 30 százaléka látogatta a könyvtárt, a másodéveseknek 28 százaléka, a harmad- és negyedéveseknek pedig 25—25 százaléka. Hosszabb időtartamot (1971/72. tanév szeptember — február) áttekintve is azt találjuk, hogy első *benyomásra az elsőéves természettudományi kari hallgatók általános érdeklődése az egyetemi könyvtár iránt hasonló a másod-negyedévesekéhez*. A hat hónap folyamán az elsőéves hallgatóknak 70,2 százaléka látogatott el a könyvtárba. (11. tábla.)

Rendszeresen 35 hallgató, az elsőéves természettudományi kari hallgatók 14,3 százaléka látogatta a könyvtárt, további 35 hallgató kevésbé rendszeresen, míg 102 hallgató, 41,6 százaléka ritkán, vagyis a hat közül egy vagy két hónapban járt a könyvtárban. A 102 hallgató közül 58 hallgató, az elsőéves természettudományi kari hallgatónak 24 százaléka egy vagy két alkalommal fordult meg a könyvtárban a hat hónap folyamán, ami azt jelenti, hogy *az elsőéveseknek 54 százaléka maradt távol az egyetemi könyvtár használatától*.¹⁶

A könyvtárhasználati gyakorlatban fennálló legjellegzetesebb különbség az elsőévesek és a másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók között a könyvtárlátogatások gyakoriságának a tekintetében jelentkezett. Már az 1969—1970. évi forgalmi elemzés kimutatta — itt az októberi és a márciusi adatokra támaszkodtunk —, hogy a könyvtárt mind a két hónapban igénybe vevő elsőéves hallgatók kevesebb alkalommal keresték fel a könyvtárt, mint ugyancsak mind a két hónapban ellátogató másod-negyedéves kollégáik. A könyvtárt mind a két hónapban felkereső hallgatók csoportján belül a következőképpen alakult az egy főre egy hónapban eső könyvtárlátogatások átlaga:

¹⁶ Az elsőéves hallgatók felsőéves társaikénál kevésbé intenzív könyvtárhasználata a *bölcsész-hallgatóknál* is kimutatható volt, de korántsem a természettudományi kari elsőévesekéhez hasonló mértékben. Az 1971/72. tanév 143 elsőéves bölcsészhallgatója közül 93 százalék (133 hallgató) járt a könyvtárban a vizsgált hat hónap folyamán. Közülük 50 hallgató (az elsőéves bölcsész létszám 35 százaléka) rendszeresen, 54 hallgató (37,8 százalék) kevésbé rendszeresen, 29 hallgató pedig (20,2 százaléka) ritkán, vagyis egy vagy két hónapban járt a könyvtárba a hat hónap folyamán. Az elsőéves bölcsészhallgatók 7 százaléka (10 hallgató) nem járt a szóbanforgó időszakban a könyvtárban, 22 hallgató (15,4 százalék) pedig mindössze egy-két alkalommal látogatott el. Tehát az elsőéves bölcsészhallgatók 22,4 százaléka maradt távol a könyvtár használatától.

I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.
2,6	4,8	3,5	3,2	3,6

A könyvtárt csak egyik vagy másik hónapban felkereső hallgatók között a könyvtárhasználat gyakorisága tekintetében jóformán semmi különbség nem volt:

I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.
2,0	1,9	2,0	1,8	2,5

Megállapítható, hogy az elsőévesek könyvtárlátogatási alkalmak átlaga mind a két csoport esetében rendkívül alacsony volt. A könyvtárt mind a két hónapban felkereső hallgatók csoportján belül a látogatási alkalmak átlagában mutatkozó különbséget az olvasótermi látogatások eltérő gyakorisága okozta. Míg az elsőéves hallgatók esetében az olvasótermet, illetve az olvasótermet is látogató hallgatókra havonta átlag két olvasótermi látogatás jutott, a felsőbb éveseknél 3,7 alkalom esett egy főre. (A kölcsönzés igénybevételében nem mutatkozott eltérés, a kölcsönző hallgatók átlag 1,1 alkalommal jelentkeztek egy-egy hónapban.)

Ez a jelenség az 1971/72. tanévi hat hónap forgalmi elemzése alapján is kimutatható volt. A könyvtárt rendszeresen (vagyis öt vagy hat hónapban) felkereső elsőéves természettudományi kari hallgatók egy hónapra egy főre eső olvasótermi látogatási átlaga megintcsak két alkalom volt. A két elemzés alapján megállapítható, hogy az első éves természettudományi kari hallgatók közül még az egyetemi könyvtárt rendszeresen látogató hallgatók tanulmányi munkájában sem játszik az egyetemi könyvtár mint a tanulmányi munka „színtere” vagy „műhelye” különösebb szerepet. (A könyvtárt rendszeresen látogató 35 hallgató közül mindössze 8 olyan hallgatót találtunk, akik havonta átlag 4—6 alkalommal látogatták az olvasótermet.)

A könyvtárt rendszertelenül látogató elsőéves természettudományi kari hallgatók egy főre eső látogatási alkalmainak a száma a hat hónap folyamán összesen 2,1 volt, azonos a ritkán (a hat hónap folyamán egy vagy két hónapban) látogató másod- negyedéves társaik látogatási átlagával.

A hat hónap forgalmára kiterjedő elemzés jelentős különbséget mutatott ki az elsőéves nem tanárszakos és tanárszakos hallgatók könyvtárhasználatára között. A matematikus hallgatóknak 25 százaléka, a fizikushallgatóknak 31 százaléka látogatta rendszeresen a könyvtárt, vegyész- és biológushallgatóknak pedig 16 illetve 19 százaléka. A rendszeres könyvtárlátogató elsőéves tanárszakosok aránya igen alacsony volt, a matematika—fizika szakos hallgatók 10 százaléka, a matematika—földrajz szakosok 5,6 százaléka, a biológia—kémia szakosok és a kémia—fizika szakosok 7—7 százaléka látogatta a könyvtárt rendszeresen, vagyis mind a hat, vagy a hat közül öt hónapban.

A kölcsönzés és az olvasóterem látogatásának néhány vonása

Október folyamán a természettudományi kari hallgatóknak nem egészen egynegyede (228 hallgató) fordult kölcsönzési kéressel az egyetemi könyvtárhoz. A 720 kérésből 68 százalékot, azaz 489 kérést tudott a könyvtár kölcsönzés útján teljesíteni, a kérések 32 százaléka kielégítetlen maradt. Azt hihetnénk, hogy a nem teljesített kéréseknek ez a magas aránya sajátosan tanév eleji jelenség, s annak tulajdonítható, hogy a hallgatók a studium elején igyekeznek minden szükséges vagy szükségesnek vélt anyagot, tankönyvet megszerezni, és ezért nagy számban fordulnak azonos kérésekkel a könyvtárhoz. Kiderül azonban, akár a márciusi, akár a májusi kölcsönzési adatokat vesszük szemügyre, hogy a helyzet a tanév későbbi hónapjaiban sem enyhül. Mind a két hónapban még kevesebben, a hallgatóknak mindössze mintegy 15 százaléka fordult kölcsönzési kéressel a könyvtárhoz, s a kérések száma is jóval alacsonyabb volt az októberinél. Márciusban 485, májusban 398 kölcsönzési kéressel keresték fel a hallgatók a könyvtárt, vagyis 33 illetve 40,5 százalékkal kevesebben, mint októberben. Ennek ellenére a nem teljesített kérések aránya mind márciusban, mind májusban magasabb volt, a kérések 34 illetve 36 százalékát tette ki. (Márciusban 163, májusban 143 volt a nem teljesített kölcsönzési kérések száma.)

A kölcsönzést igénybe vevők számát illetően nem mutatkozott lényeges különbség az egyes évfolyamok hallgatói között egy-egy hónapon belül. Az egyes egyetemi szakok hallgatói hónapról hónapra változó és egyben általában alacsony arányban keresték fel az egyetemi könyvtár kölcsönző szolgálatát. A legtöbben a matematikus- és fizikushallgatók közül jelentkeztek, számuk egyik hónapban sem sülyedt egyetemi létszámuk 20 százaléka alá. Ezzel szemben akadtak olyan hallgatói csoportok, amelyekből a hallgatók létszámuk 20 százaléka alatti arányban jártak egy-egy hónap folyamán a kölcsönző szolgálatban, így a kémia—fizika szakos, a vegyész- és a biológushallgatók. (12. tábla.)

Az egy főre eső kölcsönzési kérések száma májusban volt a legalacsonyabb (2,7), októberben és márciusban majdnem teljesen egyforma (3,1 illetve 3,2). Októberben a kölcsönzést kérő hallgatók 18 százalékának, márciusban 14, májusban 21 százalékának nem tudta a könyvtár egy kölcsönzési kérését sem teljesíteni. A nem teljesített kérések magas száma miatt az egy főre eső kölcsönzött kötetek száma (a kölcsönzést kérő hallgatók számát véve alapul) igen kevés: októberben 2,1 kötet, márciusban 2,2 kötet, májusban pedig 1,7 kötet.

A kérések tárgyi megoszlását és ezen belül a kölcsönzések és a teljesítetlen kérések arányát két hónap, október és május vonatkozásában figyeltük meg közelebbről. A természettudományi szaktárgyakkal kapcsolatos kérések aránya októberben a kéréseknek átlag 51,4 százalékát, májusban pedig 63,3 százalékát jelentette. A matematika—fizika szakos könyvtárlátogató hallgatókat kivéve a természet- és alkalmazott tudományi kölcsönzési kérések legalább 50 százalékban, de általában még magasabb

arányban szerepeltek minden természettudományi kari szak hallgatóinak a kéréseiben mind a két hónap folyamán.

A filozófiai, pszichológiai és más társadalomtudományi anyagra vonatkozó kölcsönzési kérések aránya októberben 25, májusban 19 százalék volt. A legnagyobb arányban (37 illetve 41 százalék) a matematika—fizika szakos látogatók kérései között jelentkeztek. Az irodalmi és nyelvi anyagra (nyelvkönyvek, szótárak) vonatkozó kérések októberben átlag 20, májusban 15 százalékban szerepeltek a hallgatók kölcsönzési kérései között. Októberben 59 természettudományi kari hallgató, a természettudományi kari hallgatók 6 százaléka (a kölcsönző hallgatók 26 százaléka) keresett az egyetemi könyvtárban szépirodalmat, s közülük 21 hallgató csak szépirodalmat keresett. Májusban 20 hallgató, a természettudományi kari hallgatók 2 százaléka (a kölcsönző hallgatók 13,4 százaléka) keresett szépirodalmat, s közülük 11 hallgató csak szépirodalmat.¹⁷

A nem teljesített kölcsönzési kérések száma általában a tanulmányi anyag esetében a legmagasabb. A természettudományi kéréseken belül különösen magas volt a teljesítetlen kérések aránya októberben a matematikai, biológiai és a földrajzi kérések között (39 illetve 43—43 százalék), májusban pedig a biológiai és a kémiai kölcsönzési kérések magas teljesítetlensége volt feltűnő (45,5 illetve 47,8 százalék). A társadalomtudományi kéréseken belül különösen a pedagógiai kérések teljesítésével kapcsolatban jelentkeztek nagy nehézségek. Októberben 58 százalékos, májusban 42 százalékos volt a nem teljesített kölcsönzési kérések aránya.

A nem teljesített kölcsönzési kérések magas száma arra késztetett, hogy közelebből is megvizsgáljuk ezeket. Az alábbiakban az októberi matematikai, biológiai és pedagógiai, valamint a májusi kémiai kérések adatait elemezzük. Itt jegyezzük meg, hogy a nem teljesített kérések magas aránya az utóbbi években egyre fokozódó gondot jelent az egyetemi könyvtár olvasószolgálati részlegének. Az elégtelen példányszám és a kikölcsönzött anyag lassú forgása okozta probléma áthidalására¹⁸ fokozott gondoskodás történik arról, hogy az olvasótermi kézikönyvtárba bekerüljön az egyetemen megkívánt minden kötelező és ajánlott irodalom, hogy a gyakran keresett művek legalább olvasótermi helybenolvasásra mindenkor rendelkezésre álljanak. Ezért a nem teljesített kölcsönzési kérések vizsgálatakor arra is figyeltünk, hogy a kölcsönzés útján nem hozzáférhető művek mennyiben voltak megtalálhatók az olvasótermi kézikönyvtárban, s hogy azok a hallgatók, akik kölcsönzés útján nem tudtak a kívánt anyaghoz hozzájutni, betértek-e a kérdéses időszakban a könyvtár olvasótermébe.

Október folyamán 59 hallgató fordult az egyetemi könyvtárhoz 57 matematikai műre vonatkozó 102 kéréssel. A kérő hallgatók között a biológushallgatók kivételével minden nagyobb természettudományi kari szak képviselői megtalálhatók. Az egyes hallgatói csoportok a következő arányban fordultak matematikai kéréssel a könyvtárhoz:

¹⁷ A természettudományi kari hallgatók meglehetősen alacsony szépirodalmi érdeklődését látva az egyetemi könyvtárban, arra gondoltunk, hogy ennek kielégítésére szívesebben veszik igénybe a város nagy közművelődési könyvtárát. Közlebbi megfigyeléseink nem igazolták ezt a feltevést. 1969 májusában és októberében a Somogyi Könyvtár is figyelemmel kísérte a hallgatói forgalmat. Májusban 11 természettudományi kari hallgató kölcsönzött, s köztük 9 hallgató kölcsönzött szépirodalmat is. Októberben 44 természettudományi kari hallgató fordult meg a Somogyi Könyvtár kölcsönzőjében: 21 hallgató kizárólag tanulmányi anyagot keresett, 23 hallgató kölcsönzött szépirodalmat is.

¹⁸ A kikölcsönzött könyvek „lassú forgása” nem igen akadályozható meg, mivel javarészt huzamosabb időn keresztül szükséges tanulmányi anyagról van szó.

	Fő	Az egyetemi létszám százaléka
Matematikus	12	13,3
Matematika-fizika szakos	15	5,6
Matematika-földrajz szakos	10	12,3
Fizikus	8	20,0
Vegyész	9	4,7
Kémia-fizika szakos	4	5,1
Biológia-kémia szakos	1	0,9

A kölcsönzést kérő hallgatók közül 31 hallgató minden kért matematikai művet megkapott. Huszonnyolc hallgató, a matematikai műveket kérő hallgatók 47,5 százaléka 25 műre vonatkozó 40 kérését (a matematikai kérések 39 százalékát) nem tudta a könyvtár kölcsönzés útján teljesíteni. E hallgatók közül 21 hallgató 25 kérést adott be 12 olyan műre, amelyek az olvasótermi kézikönyvtárban megtalálhatók. A 21 hallgató közül 10 hallgató fordult meg az olvasóteremben a hónap folyamán. Ketten rendszeresen látogatták (20 illetve 10 alkalommal), egy hallgató kétszer, 7 hallgató pedig mindössze egy-egy alkalommal kereste fel az olvasótermet.

Biológiai kölcsönzési kéréssel 24 természettudományi kari hallgató jelentkezett októberben, csekély kivételtől eltekintve biológusok és biológia-kémia szakosok, e két hallgatói csoport 12 százaléka. Negyvenkét kérést nyújtottak be 24 biológiai műre. Tizenkét kérének, a kérő hallgatók 50 százalékának 11 műre vonatkozó 18 kérését (a biológiai kérések 43 százalékát) nem tudta a könyvtár kölcsönzés útján teljesíteni. S bár a 11 műből 11 kérő által kért 10 mű az olvasótermi kézikönyvtárban rendelkezésre áll, csak az egyik kérő hallgató látogatta a hónap folyamán az olvasótermet.

Pedagógiai kéréssel másod-negyedéves (főként matematika—fizika szakos) hallgatók fordultak októberben az egyetemi könyvtárhoz. Huszonkilenc hallgató adott be 21 műre vonatkozó 55 kölcsönzési kérést. Tizenkilenc művet érintő 32 kérés maradt teljesítetlen. Érdekes módon a hallgatók a pedagógiai irodalomért sem keresték fel szívesebben a könyvtárt olvasótermét, mint a szaktárgyi anyagért. Tizenkilenc hallgató 26 kéréssel igényelt 10 olyan művet, amelyek az olvasóteremben megtalálhatók, mégis csak hatan fordultak meg közülük a hónap folyamán az olvasóteremben 1—3 alkalommal.

Májusban — mint említettük — a kémiai kérések 47,8 százalékos teljesítetlensége tűnt fel elsősorban. Harmincöt hallgató fordult a könyvtárhoz 25 műre vonatkozó 67 kéréssel. Megoszlásuk a következő volt:

	Fő	Az egyetemi létszám százaléka
Vegyész	22	9,8
Biológiai—kémia szakos	7	5,8
Matematikai—földrajz szakos	3	4,6
Fizikus	1	3,4
Biológus	2	2,3

A könyvtár 14 hallgató kéréseinek tudott kölcsönzés útján maradéktalanul eleget tenni. Huszonegy hallgatónak 9 műre benyújtott 32 kérése teljesítetlen maradt. A kért művek — mindegyik kötelező tankönyv — több példányban is rendelkezésre állnak az olvasóteremben. Mégis a 21 hallgató közül tizenöten egyszer sem fordultak meg az olvasóteremben a hónap folyamán, 5 hallgató tért be egyetlen alkalommal, egy hallgató pedig 2 alkalommal.

Már ezekből az adatokból is arra kell következtetnünk, hogy törekvéseink ellenére, *a természettudományi kari hallgatók zöme számára nem magától értetődő tanulási forma a könyvtári helybenolvasás, jegyzetelés, tanulás.* Erre mutatnak az olvasótermi helybenolvasás részadatai is. Októberben az olvasótermet felkereső 203 természettudományi kari hallgató (a természettudományi kari hallgatóság 21 százaléka) közül 40,4 százalék egyetlen alkalommal járt az olvasóteremben, további 40 százalék 2—4 alkalommal, 14,3 százalék meglehetősen gyakran, vagyis 5—9 alkalommal, s mindössze 5,3 százalék kereste fel az olvasótermet valóban gyakran, vagyis tízszer vagy többször a hónap folyamán. Márciusban a természettudományi kari hallgatók 15,7 százaléka járt a könyvtár olvasótermében, ezen belül 44,4 százalék egyetlen alkalommal, 34,4 százalék 2—4 alkalommal, 16,5 százalék 5—9 alkalommal, s 4,6 százalék tízszer vagy többször. Májusban még kevesebben, a hallgatóknak mindössze 13 százaléka látogatta az olvasótermet. Ismét 40,3 százalékuk egy alkalommal, 34 százalék 2—4 alkalommal, 11 százalék 5—9 alkalommal, s végül — ekkor a legmagasabb a rendszeres látogatók aránya — 14,7 százalékuk tízszer vagy többször. Mindez azt jelenti, hogy egyik vagy másik hónapban a természettudományi kari hallgatók 8—12 százaléka fordult meg egynél több alkalommal az egyetemi könyvtár olvasótermében. (13. tábla)

Mindezek alapján érthető, miért olyan alacsony (októberben 3; márciusban 3,2; májusban 4,2) az egy hónapban egy főre eső olvasótermi látogatási alkalmak átlaga. Természetesen az egyes szakok hallgatóinál az olvasóterem használatának az intenzitásában egy-egy hónap vetületében is nagy eltérések mutathatók ki. A legállandóbb olvasótermi látogatóknak ebben a vetületben is a matematikushallgatók bizonyultak: 30 százalékuk fordult meg egyik vagy másik hónapban az egyetemi könyvtár olvasótermében, s társaikhoz képest magasan kiugró intenzitással. Az egy főre eső olvasótermi látogatások száma a matematikusoknál októberben 4,7 alkalom, márciusban 7,6 alkalom, májusban 6 alkalom. A többi hallgató-csoport látogatási átlaga általában nem érte el egyik vagy másik hónapban a 4 (tehát a körülbelül heti egy) alkalmat, kivéve májusban a fizikus és biológus látogatókat, akiknél ekkor 4,6 alkalom, s a matematika—fizika szakos látogatókat, akiknél 3,9 alkalom volt az egy főre eső olvasótermi látogatási átlag.

A természettudományi kari hallgatók könyvtárhasználatának főbb problémái

Tanulmányunk azt a célt tűzte maga elé, hogy vázolja, milyen mértékben és mennyire rendszeresen látogatják a szegedi József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karának hallgatói az egyetem könyvtárát, mennyiben veszik igénybe a két alapvető könyvtári szolgáltatást, az olvasótermi helybenolvasást és a kölcsönzést. Mindezzel megkíséreltük körvonalazni az egyetemi könyvtár anyagának jelenlegi szerepét a természettudományi kari hallgatók tanulmányi munkájában és művelődésében.

Merész következtetések levonására elemzéseink alapján nem vállalkozhatunk, mégis úgy érezzük, hogy vizsgálódásaink alkalmasak voltak arra, hogy az általános helyzetkép felvázolásával néhány megoldásra váró problémát a felszínre hozzanak.

Elemző munkánknak a tennivalók szempontjából legfontosabb eredményei dióhéjban a következők:

1. A természettudományi kari hallgatósnak legfeljebb 40 százaléka tekinthető az egyetemi könyvtár többé-kevésbé rendszeres látogatójának. A hallgatók 10 százaléka ritkán keresi fel a könyvtárt és 50 százalékuk (ezen belül a negyedévesek 60 százaléka) szinte teljesen távol marad az egyetemi könyvtártól.

2. A Természettudományi Kar hallgatói elsősorban tanulmányi anyagot keresnek a könyvtárban, s ezt szívesebben kölcsönzik, mint tanulmányozzák helyben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nagy számban látogatják az egyetemi könyvtár kölcsönzőjét. A kölcsönzést kérő hallgatók száma csak a könyvtári forgalom szempontjából „erős” hónapban közelítette meg a hallgatói létszám 25 százalékát.

3. A kölcsönzési kérésekkel jelentkező hallgatók havonta átlag 3 kölcsönzési kéréssel fordultak a könyvtárhoz, ezeknek a kéréseknek azonban 30—40 százalékát nem tudta a könyvtár kölcsönzéssel teljesíteni.

4. Annak ellenére, hogy a kölcsönzés útján nem teljesített kéréseknek igen nagy része olvasótermi helybenolvasás útján kielégíthető lett volna, az olvasóteremben még kisebb arányban, létszámuk 13—21 százalékában fordultak meg a Kar hallgatói. Közülük pedig mindössze 20—25 százalék járt a vizsgált 1969—1970. évi egyik vagy másik hónapban 5 vagy több alkalommal az olvasóteremben.

Örvendetes és biztató jelenség, hogy a másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók között vannak olyan hallgatók, akik rendszeresen és gyakran felkeresik az egyetemi könyvtárt. Ez önmagában bizonyítja, hogy az egyetem könyvtárának megvan és megfelel a szerepe a Természettudományi Kar hallgatóinak az életében. Az viszont, hogy a rendszeres könyvtárlátogatók csoportja a hallgatósnak legfeljebb egyötödét képviseli, arra figyelmeztet, hogy keressük meg, mérlegeljük és igyekezzünk megszüntetni a többi hallgató részéről mutatkozó kevésbé vagy kevésbé rendszeres könyvhasználat — illetve általában 50 százalékuknál az egyetemi könyvtártól való

távolmaradás — okait. Nyilvánvaló, hogy csak ilyen módon lehet megteremteni a reális feltételeket a könyvtárt rendszeresen látogató hallgatók körének a kiszélesítésére, illetve több természettudományi kari hallgató bevonására az egyetemi könyvtár használatába.

Mint láttuk, sokoldalú és intenzív könyvtárhasználatot csak azoktól a hallgatóktól várhatunk, akik rendszeres látogatások során sajátítják el, sőt gyakorolják be a könyvtári, és ezzel együtt természetesen a szakirodalmi apparátus használatát. Minél gyakrabban fordulnak meg a hallgatók a könyvtárban, úgy ismerik meg egyre jobban azokat a lehetőségeket — és élnek velük egyre bátrabban — amelyeket a gazdag gyűjtemény, az értékes könyv- és folyóiratanyag kínál számukra.

A természettudományi kari hallgatóság „szakirodalmi igényei” az egyetemi könyvtárban — legalábbis pillanatnyilag még — mint tankönyvi példányszám-probléma jelentkeznek az esetek legnagyobb részében. A hallgatók többsége kifejezetten tanulmányi anyagot (tankönyvet, példatárat, jegyzetet, kötelező irodalmat) keres a könyvtárban. Ezeket a műveket a könyvtár kölcsönzés útján — külön tankönyvgyűjtemény és az arra való anyagi fedezet hiányában — csupán a hallgatóság töredéke számára tudja biztosítani. Az a tény, hogy a hallgatók késő tavasszal is elsősorban tankönyvet és egyéb tanulmányi irodalmat keresnek a könyvtár kölcsönző szolgálatánál, arra utal, hogy tanulmányi anyaggal való ellátásuk nem megoldott. A kérdésre márcsak azért is érdemes kitérnünk, mert mióta az egyetemi reform értelmében a prelegáló anyagközlő előadásokon alapuló oktatási rendszer helyett az ún. kiscsoportos oktatás került előtérbe, a természettudományi karon megnövekedni látszik az egyetemi tankönyvek, jegyzetek és egyéb oktatási segédanyagok szerepe.

Márta Ferenc professzor a következő módon foglalja össze a kérdést: „Szükséges a) a teljesen vagy nagymértékben prelegáló anyagközlő előadások megszüntetése, minthogy ezek az egyéb írásbeli anyagban (tankönyv, jegyzet, kézikönyv) is hozzáférhető ismeretanyag puszta regisztrálását jelentik. b) A gyakorlati foglalkozásokat (szeminárium, laboratórium) kisebb létszámú hallgatókból (10—12 fő) álló csoportokkal kell megvalósítani. Ezeknek az ún. kiscsoportos foglalkozásoknak az a feladata, hogy az előadásokon elhangzott vagy írásbeli segédanyagokban található egyes témakörökhöz tartozó részletek feldolgozását lefolytassa... c) *Biztosítani kell, hogy minden szakon megfelelő színvonalú írásbeli anyag (tankönyv, jegyzet, kézikönyv) álljon a hallgatóság rendelkezésére...*”¹⁹ (Kiemelés tőlem. N. Zs.)

Biczók Ferenc docens azonos véleményt fogalmazott meg: „Nem feltétlenül szükséges... a teljes oktatási anyag előadása, ha a könnyebben megérthető anyagrészek elsajátításához megfelelő forrásmunkák állnak a hallgatóság rendelkezésére. *Az ismeretszerzésnek ez a módja azonban csak akkor éri el a célját, ha az önálló tanuláshoz megjelölt forrásmunkák ... megfelelő mennyiségben állnak hallgatóink rendelkezésére... Jegyzet, tankönyv, segédkönyv egyaránt betölthetik e szerepet.*”²⁰ (Kiemelés tőlem. N. Zs.)

Tehát, ha az egyetemi tanulmányi követelmények oldaláról közelítünk a természettudományi kari hallgatók és az egyetemi könyvtár kapcsolatának a kérdéséhez, megértjük, miért keresi a könyvtárlátogató hallgatók többsége a napi tanulmányi munkához szükséges anyagot az egyetemi könyvtár *kölcsönzőjében*, s ha sikerül hoz-

¹⁹ Márta Ferenc: *Új utakon a magyar tudományegyetemek.* = Felsőoktatási Szemle. 1970. 217. p.

²⁰ Biczók Ferenc: *A hallgatók önállóságra nevelésének főbb problémái.* = Felsőoktatási Szemle. 1968. 102. p. — V. ö. még: Csányi László: *Megjegyzések a tudományegyetemen folyó kémia-oktatás hatékonyságának kérdéséhez.* = Felsőoktatási Szemle. 1968. 212. p.

zájlatniuk a szükséges könyvekhez kölcsönzés útján, miért tartják azokat huzamosabb ideig maguknál, s hogy miért nem szánják rá magukat többen és szívesebben arra, hogy a tankönyvi anyag olvasótermi tanulmányozására szorítkozzanak.²¹

Kétségtelen, hogy a mindennapos tanulmányi munka alapvető eszközeinek a hallgató saját „kézikönyvtárában” kell meglennie, akár úgy, hogy valahonnan hosszabb időre kikölcsönzi azokat, akár úgy, hogy megvásárolja. A vásárlásnak anyagi akadályai lehetnek és az a körülmény sem hagyható figyelmen kívül, hogy a tankönyvek és jegyzetek nem egyszer kifogynak a könyvtárusi forgalomból. Ezen a gondon csak a *szervetett tankönyvellátás* segíthet. A megoldásra több út kínálkozik. A legköltségesebb, bár igen ideálisnak látszik, valamiféle „tankönyv-öztöndíj” juttatása a hallgatóknak, amelyből megvehetik maguknak a szükséges tankönyveket és szakkönyveket. Gazdaságosabb és több országban bevált módszer a külön tankönyvgyűjtemény, tankönyv-kölcsönző felállítása, ahonnan a hallgatók egy féltre vagy tanúre kölcsönvehetik a szükséges anyagot. Valószínűnek látszik, hogy ez a megoldás jelentenél nálunk is a járható utat. A kérdés csak az, vajon az egyetemi könyvtár keretében, esetleg az intézeti, tanszéki könyvtárak mellett, vagy teljesen önállóan, különálló intézményként célszerű-e a tankönyvi gyűjtemény és a tankönyv-kölcsönző felállítása.

A hallgatók könyvtárhasználatra való ösztönzésének a szempontjai a tankönyvellátásnak egyetemi könyvtári keretek között történő megvalósítása mellett szólnak.²² Arra gondolunk, hogy ha a hallgatók a tananyagukhoz az egyetemi könyvtárban jutnak hozzá (tananyagon természetesen a művek széles körét értjük, minden olyan irodalmat, amelynek ismerete a hallgatók számára kötelező vagy ajánlott) várható — legalábbis inkább várható, mint akkor, ha valahol másutt jutnak hozzá —, hogy a környezet hatására a szakirodalom más, nem kötelező, de érdekesnek látszó részei iránt és — ami ugyancsak nem elhanyagolható szempont — egyéb, a művelődést vagy a szórakozást és kikapcsolódást szolgáló irodalom iránt az eddiginél intenzívebben ébred fel az érdeklődésük.

A tankönyvellátás problémájának a megoldása azonban csak részben lehet feltevése a rendszeres természettudományi kari hallgatói könyvtárhasználat kialakításának. Ebben a kérdésben bizonyos speciális körülményeket is figyelembe kell vennünk. A bölcsészhallgatót a széleskörű szakirodalomra alapozott studium követelményrendszere bekényszeríti a nagykönyvtárba. Számára nélkülözhetetlenül fontos, napi tanulmányi munkájának elengedhetetlen kísérője a megfelelő szakirodalmi apparátussal ellátott könyvtári környezet. Az elsősorban tankönyvi anyagra alapozott természettudományi kari hallgatói studium folyamatában a szakirodalom vagyis a könyvtárhasználat nem játszik ennyire magától értetődően fontos, nélkülözhetetlen szerepet. A kérdés itt — különösen a tanárjelölt hallgatókkal kapcsolatban — *Kárteszi Ferenc* professzor megfogalmazásában abban áll, „*hogy miképpen lehetne a jelöltek zömét a szakirodalom tanulmányozására, önálló feldolgozására szorítani.*”

²¹ Mint láttuk, a kölcsönző hallgatók nagy többsége egy-egy hónapon belül legfeljebb egyszer fordult meg a kölcsönzőben annak ellenére, hogy a kölcsönzési határidő első elemzésünk idején három hét volt.

²² Természetes, hogy a nagy példányszámú tankönyv-gyűjtemény felállítása csak külön erre a célra jutott pénzügyi fedezet biztosításával oldható meg. Az egyetemi könyvtár tudományos funkciója teljesítése érdekében nem kötheti le könyvbeszerzési hitelét tankönyvek többszörös példányszámú történő vásárlásával a tudományos irodalom beszerzésének a rovására. V. ö. Moys, Elisabeth M.: *Les problèmes que pose la création de nouvelles bibliothèques universitaires.* = Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques. 1966. No. 2. 60. p.

Nem is a kutató munkához szükséges szinten megkívánt irodalomhasználatról van szó, csupán az állandó olvasás és tájékozódás igényének kifejesztésére gondolunk.²³

Igen érdekes oldalról vetette fel a problémát *Nicolas Rouche* fizikus professzor, a Louvain-i Egyetem tanára a francia egyetemi könyvtárosok genfi konferenciáján. „Hasonlóan bölcsészkollegáikhoz, a természettudományi kari hallgatóknak is nagyon fiatalon kell megtanulniuk olvasni”²³ — mondotta és megállapította, hogy míg a bölcsészhallgatók számára természetes a szakirodalom használata, a természettudományi kari hallgatókkal gyakran megesik, hogy elhanyagolják a szakirodalmat a laboratórium kedvéért, s nem egyszer nem értékelik kellőképpen, sőt le is nézik az írásos forrásokat. A fizikus professzor az orvoslás módjaira is utalt: *a hallgatókat részben kell tanítani arra, hogy el tudjanak igazodni a dokumentumok egyre növekvő áradatában, részben lehetővé kell tenni a számukra, hogy a könyvtárban szabadon keresheljenek a művek között és kedvükre lapozgathassanak az anyagban.* Igen fontos — hangsúlyozta, hogy a szakirodalmat közvetlenül hozzáférhetően, kényelmes és barátságos könyvtári környezetben bocsássák a hallgatóság rendelkezésére.²⁴

A Louvain-i professzor által említett első követelmény teljesítését biztosítja hazánkban — legalábbis elvben — a szakirodalmi ismeretek oktatását kötelezően előíró miniszteri rendelet. Ami a második követelményt illeti, a kényelmes, barátságos könyvtári környezetben közvetlenül hozzáférhetően rendelkezésre bocsátott szakirodalmi anyagot — ebben a tekintetben még nagyon sok a tennivalónk.

Mindenek előtt tisztáznunk kell, hogy milyen célt szolgáljon a könyvtár olvasóterme (a modern könyvtárakban ma már olvasói terekről beszélnek) és az ott felállított kézikönyvtár, s hogy milyen szerepe van illetve lehet a könyvtárban történő „helybenolvasásnak” a hallgatók tanulmányi munkájában. Megfigyeléseink és adataink szerint a természettudományi kari hallgatóknak csak kis része tanul és dolgozik szívesen olvasótermi környezetben.²⁵ A tanulmányi anyag rögzítése, vizsgára való megtanulása kétségtelenül olyan szellemi tevékenység, amelyet a hallgató általában szívesebben végez olyan környezetben, ahol egyedül van, ahol zavartalanul és kényelmes körülmények között tud dolgozni. De azt is le kell szögeznünk, hogy a tananyag feldolgozására, a nehezen érthető vagy ismeretlen fogalmaknak kézikönyvekből vagy szaklexikonok és szótárak segítségével történő tisztázására, a tanultak kiegészítésére monográfiákból és tanulmányokból a hallgatók zöme számára is a könyvtári környezet, a jó kézikönyvtárral felszerelt olvasóterem kínálkozik a legmegfelelőbb színtérnek. Ezért nagyon fontos, hogy az olvasótermi kézikönyvtár tartalmazzon minden olyan művet, amelyre a tanulás, illetve a tankönyvi anyag feldolgozása folyamán a hallgatóknak szüksége lehet, valamint olyan műveket, amelyek túlmutatnak a tanulmányi anyagon és alkalmassak arra, hogy felkeltsék a hallgatók érdeklődését a tudományos kérdések, a tudományág új eredményei iránt.

Összefoglalva: adjon az egyetemi könyvtár a mindennapi tanulmányi munka

²³ Kárteszi Ferenc: *Tanárképzés a Természettudományi Karon.* = Felsőoktatási Szemle. 1967. 288. p.

²⁴ Rouche, Nicolas: *Exigences particulières et incidences des sciences exactes (enseignement et recherche) sur la conception et le fonctionnement des bibliothèques universitaires.* = Les bibliothèques dans l'université. Problèmes d'aujourd'hui et de demain. Compte rendu du colloque tenu à Genève. Montréal, AUPELF, 1965. 60—61. p.

²⁵ Még a vizsgaidőszak elején is (májusban) a kölcsönzést veszik szívesebben igénybe a természettudományi kari hallgatók. Az egyetemi könyvtárt ekkor felkereső 225 természettudományi kari hallgató közül 51 hallgató (a látogató hallgatók 22,6 százaléka) járt mind a kölcsönzőben, mind az olvasóteremben, 78 hallgató (a látogató hallgatók 34,6 százaléka) járt kizárólag az olvasóteremben és 96 hallgató (a látogatók 42,6 százaléka) vette igénybe csak a kölcsönzést. Vagyis a könyvtárt felkereső hallgatók 65,2 százaléka kölcsönzött és 57,2 százaléka kereste fel az olvasótermet.

segítése érdekében a hallgatónak mind kölcsönzési, mind helybenolvasási lehetőséget. A kifejezetten „tanulmányi” anyagot biztosítsa kielégítő példányszámban kölcsönzés útján, de tegye hozzáférhetővé az olvasóterem kézikönyvtárában is azzal a fontos szakirodalmi anyaggal együtt, ami a tankönyvi anyag feldolgozásához szükséges, vagy kiegészítésére szolgál. Ez utóbbiakat — s ideértünk mindent, ami nem tankönyvi vagy tankönyvszerű irodalom, a referenz munkákon, kézikönyveken kívül azokat a kötelező és ajánlott műveket is, amelyekből részeket vagy szemelvényeket kell feldolgozni, vagy a folyóirat cikkeket, illetve azok reprográfiai másolatát — elsősorban a könyvtár olvasótermében célszerű a hallgatók rendelkezésére bocsátani. Ennek az anyagnak a tankönyvekéhez hasonló példányszámban történő beszerzése nemcsak pazarlás, hanem teljesen indokolatlan, sőt pedagógiai szempontból — a leendő értelmiségi szakembereknek szakirodalom-, tehát könyvtárhasználatra való nevelése szempontjából — rendkívül helytelen lenne.

Sajnos e törekvéseinkben a meglévő realitásokkal kell számolnunk. Tudományos könyvtárainknak, köztük az egyetemi könyvtáraknak súlyos öröksége a múltból az olvasótermi férőhelyek szűkös volta.²⁶ A Szegedi Egyetemi Könyvtár olvasótermébe a könyvtárba beiratkozott egyetemi és főiskolai hallgatóknak mindössze 5 százalékát tudjuk elhelyezni, s 10—12 ezer kötetesnél nagyobb kézikönyvtár kialakítására nincs lehetőség.

Megnyugtató helyzetet csak új könyvtárpépület emelése, az olvasói férőhelyek növelése és *a kézikönyvtári anyagnak továbbra is jól szelektált, de bőséges szakirodalmi anyagot tartalmazó szabadpolc-rendszerre való fejlesztése* teremthet, ami abból a szempontból is jelentős, hogy feloldja a könyvtári gyűjtemény fontos részeinek az elzártságát, s ezzel biztosítani tudja a hallgatók és a tanulmányi szükségleteket is meghaladó szakirodalom közötti — annak használatára leginkább inspiráló *közvetlen* kapcsolat megteremtésének a feltételeit is.

Mindez nem jelenti azt, hogy a jelen körülmények között ne kellene és ne lehetne továbblépni. „A szakirodalom-használat és ezen belül a könyvtárhasználat, mint a felsőfokú” — s különösen mint a természettudományi — „tanulmányi munka része” probléma még sok tisztázásra váró elemet tartalmaz. Ezek már a felsőoktatási pedagógia körébe tartozó kérdések, s megoldásuk csak egyetemi oktatók és egyetemi könyvtárosok fokozottabb együttműködésével vihető előbbre.

²⁶ V. ö. Havasi Zoltán: *A kulturális nevelőmunka kérdései.* = A felsőoktatási intézmények nevelőmunkája. Bp. Tankönyvkiadó, 1968. 128. p.

SCIENCE STUDENTS AT THE UNIVERSITY LIBRARY

(A Survey of the Use of the Library of the Attila József University Based on the Analysis of Call Slips and Reading-Room Records on Attendance).

SUMMARY

The considerable changes in the contents and methods of instruction in higher education due to the explosively rapid progress of knowledge, especially in the field of the Natural Sciences, have laid new stress upon training students for independent and creative work and have thrown new light on the role of the library in the teaching process. The importance of this role was formally recognized in Hungary when by order of the Minister of Education regular courses in the sources and methods of literature search were started at some institutions of higher education and at the faculties of science of the universities for fourth year students preparing their diploma works.

The problem of the library's role should, however, be already raised when everyday study is concerned. The pedagogical problem lies here in the difficulty young students have in giving up the textbook-centered learning methods of the grammar-school and adapting more developed methods of intellectual work needed for the acquirement of advanced knowledge. It is usually a long way for young students starting from the stage of the occasional reading of assigned and recommended books to arrive at a higher level of study where the regular consultation of reference books and other sources of information is the *sine qua non* of effective study. Study of this kind needs, of course, library environment or calls at least for the use of library material. It is in this sense that the library can become inherent part of the students' everyday learning activity.

University students seem to be aware of the necessity of library use. On the occasion of a sociological survey more than 50 per cent of the students of the University of Szeged said that they considered library use indispensable for study and for self-education. According to a recent survey, 77 to 79 per cent of the students attend the university library regularly, i. e. once a week or at least once a month. (See foot-notes 5—7.)

The library use of science students, however, seems to differ from the average and shows a rather low degree of intensity. It should, of course, be taken into account that besides the university library students are also admitted to the departmental and institute libraries of the University. Student attendance at most of the institute libraries of the Faculty of Science is, however, restricted to a rather limited number of students with special tasks or interests.

The responsibility for the provision of the literature required by the masses of students lies first and foremost with the university library. It is for this reason that careful and systematic analysis of the students' needs and reading habits, of the contents, aims and methods of university instruction started in Hungarian university libraries about ten years ago, and has since been integrated into traditional library work.

This paper aims at presenting some features of the use of the university library

by the students of the Faculty of Science of the Attila József University. Attempts are made to cast light on the proportion of library users among students and on the regularity and frequency of library use. Attention is paid to the type of material students expect to find in the university library and some problems of meeting their demands are discussed. In order to determine the rate of participation of science students in the student use of the library, comparison is occasionally made with the library use of arts students. Law students' use of the library has been disregarded, as they have a faculty library available for full use.

Analysis has been based partly on statistical data of library attendance and, for the most part, on the evaluation of call slips and reading-room records on attendance. As work was to be carried through with „manual” methods, the detailed analysis of library attendance for a longer period (a semester or an academic year) seemed highly unrealizable. First the data of library use during three selected months were analysed, i. e. the data of October 1969 (a month characteristic of the students' use of the library at the beginning of the term), May 1969 (characteristic of library use preceding and during the time of examinations) and finally, March 1970 (normal time of study during the academic year). It was hoped that on the basis of collating these data, it would be possible to present at least a sketch of the main features of the library use of science students. In addition, a control-analysis was carried through covering a six months' period (15 September 1971 to February 1972 including)¹ and repeating the analysis — in a less detailed manner — of the frequency of library use and the proportion of library users to the number of students.

Data of student enrolment in the library show considerable difference in the general interest in the library: whereas 96.4 per cent of the arts students were members of the university library in 1969/70, 67.7 per cent of the science students were enrolled. As to the intensity of library use of students enrolled in the library, it has been observed for several years that per capita year occasions of library attendance average about 13 with science students and 31 with arts students. (Cf. Table 1.)

Analyses have revealed that students who enrol in the library begin its more or less regular use at the beginning of the term. Again the difference in interest has been revealed: by 1 November 59 per cent of the arts students and 19 per cent of the science students had already used the library at least on two occasions since the beginning of the term. (Table 2.)

It has already been demonstrated that students of the second, third and fourth years form the core of student users. (See foot-note 12.) It is for this reason that the library use of these students has been separately investigated. During the six months' period of observation 18 per cent of the science students of the second, third and fourth years proved to be regular (monthly) visitors at the university library, further 21 per cent used the library less regularly (visited it at least bi-monthly) and 26.8 per cent came rather rarely. As 16.8 per cent used the library on not more than two occasions during the whole period concerned, it can be concluded that practically 50 per cent of the science students of the second, third and fourth years neglected the use of the library.

Fourth year students seemed to have less interest in the library than students of the second and third years.² (Tables 3—4.)

¹ The period concerned includes the first semester of the academic year and the first month of the second semester.

² Viewed from the same aspect, arts students' use of the library shows again a higher degree of intensity. Of the 321 arts students of the second, third and fourth years 96.8 per cent (311 students) came to the library during the six months' period: 44.2 per cent (142 students) used the library regu-

Some difference in the frequency of library attendance has been found between science students trained mostly for research and studying only one subject and future grammar-school teachers who have two subjects to study: 21 per cent of the former and 14 per cent of the latter have proved to be regular users. The highest proportion of regular users has been found among the students of physics and the students of mathematics. Regular users come to the library at least once a week (Tables 7—9) and about 50 per cent of them are „manysided” library users, i. e. use the library both for reference and for borrowing with the same or almost the same regularity.

Fifth year students come to the library in a smaller number than the others. (Table 10.)

First year students' general interest in the library is apparently similar to the interest of students of the second, third and fourth years. Closer analysis has revealed that regular users can be found among them in a rather small proportion, (Table 11). During the six months' period 30 per cent of the first year students of science did not come to the library at all, and as further 24 per cent used the library on not more than two occasions during the period concerned, practically 54 per cent absented themselves from the university library. Regular first year users came to the library less frequently than regular users of the second, third and fourth years. Their attendance averaged about 2.6 occasions each month, which shows that the library as a „workshop” of study does not play any role of importance in the learning activity of the bulk of first year students of science. The highest proportion of regular users has again been found among the students of physics and students of mathematics.

Science students want to borrow mostly textbooks and reading in connection with their courses. Although not more than 25 per cent of the science students came to borrow from the library during one or another month (Table 12.) and the number of requests averaged about three per student,³ 30 to 45 per cent of the requests for textbooks and required reading could not be satisfied by way of lending because of the insufficient number of additional copies.

In spite of the fact that textbooks and other material in relation to university courses are available for reference in the reading-room, it has been observed that the majority of the students whose requests could not be satisfied by way of lending did not use the reading-room reference library during the month they came to the lending service to obtain the needed reading material. We have come to the conclusion that the university library is not regarded as a self-evident scene of learning and reading, at least as far as science students are concerned. (Arts students' use of the reading-room reference library has proved much more regular and intense.) Three to four per cent of the science students visited the library's reading-room on more than four occasions during one or another month. (Table 13.)

The needs of science students for reading material appear at the university library mostly as a problem of sufficient number of duplicate copies available for loan. This may be accounted for by the growing emphasis laid upon independent study, which has considerably increased the role of textbooks as the bases of independent learning activity. But while this problem can be settled by administrative means (either by

larly, 36.1 per cent (116 students) less regularly, and 16.1 per cent (53 students) came irregularly to the library. As 28 students among the latter used the library on not more than two occasions, the proportion of arts students who did not use the library was about 12 per cent during the period concerned.

³ The per student year number of requests reveals again the characteristic difference in library use: during the last years the number of books requested by each student enrolled in the library has averaged about 30 to 35 with arts students and 10 to 12 with science students.

setting up a textbook collection with items available for loan or by offering special grants enabling students to buy the required books for themselves), the general problem of the considerable lack of interest in the library will still remain to be solved. It has been well said that whereas arts students find library use indispensable for effective study, science students often neglect literature for the sake of the laboratory and are, therefore, to be attracted to the library and stimulated to additional reading. (See foot-note 23.)

All this implies a problem of seating accommodations and open-shelf holdings, which is hoped to be solved in the following years. But it must be kept in mind that the solution of the pedagogical aspect of the problem concerning the library use of science students, i. e. the encouragement and stimulation of students to use the library's materials more effectively, exceeds the powers of the library and calls for the joint effort of university teachers and librarians.

Az Egyetemi Könyvtárba beiratkozott hallgatók, valamint az egy könyvtártag hallgatóra eső látogatások száma az 1969/70. tanévben
Library Enrolment of Students and Average of Per-Student Occasions of Library Use in the Academic Year 1969/70

	A hallgatók létszáma Number of students	A könyvtárba beiratkozott hallgatók Students enrolled in the University Library		A könyvtár-látogatások száma Occasions of library use	A tanévben egy főre eső látogatások száma Average of per student occasions of library use during the academic year		
		Szám Number	%*		Összesen Total	Kölcsönzési alkalmak Borrowing	Olvasótermi látogatások Reading-room
Természettudományi Kar Faculty of Science	958	648	67,7	8634	13,3	3,6	9,7
Bölcsészettudományi Kar Faculty of Arts	554	534	96,4	16663	31,2	10,0	21,2
Állam- és Jogtudományi Kar Faculty of Law and Political Science	447	264	59,0	3589	13,6	3,0	10,6
JATE összesen Attila József University Total	1959	1446	73,8	28886	20,0	6,0	14,0
Orvostudományi Egyetem Medical University	1620	652	40,0	7899	12,0	2,2	9,8
Tanárképző Főiskola Teacher Training College	1104	702	63,6	12023	17,0	5,0	12,0

*A hallgatói létszám százaléka
Per cent of the number of students

1. tábla
Table 1.

Az 1969. évi szeptember—októberi beiratkozások megoszlása — A tanév eleji forgalom adatai
Library Enrolment of Students in September and October 1969 — Library Use at the Beginning of the Term

	Szeptemberben iratkozott Students enrolled in September		Októberben iratkozott Students enrolled in October		A november 1-ig beiratkozottak Students enrolled till 1 November		Októberben a könyvtárban megfordult Students using the library in October		Októberben már másodszor járt a könyvtárban Students using the library in October for at least the second time	
	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*
Természettudományi Kar Faculty of Science	303	31,6	165	17,2	468	48,8	344	36,0	179	18,7
Bölcsészettudományi Kar Faculty of Arts	362	65,4	81	14,6	443	80,0	405	73,1	324	58,5
Állam- és Jogtudományi Kar Faculty of Law and Political Science	141	31,4	61	13,6	202	45,0	140	31,0	79	17,7
JATE összesen Attila József University Total	806	41,1	307	15,7	1113	56,8	889	45,4	582	29,7
Orvostudományi Egyetem Medical University	225	14,5	140	8,0	365	22,5	276	17,0	136	8,4
Tanárképző Főiskola Teacher Training College	267	24,2	193	17,4	460	41,6	419	38,0	226	20,4

* A hallgatói létszám százaléka
Per cent of the number of students

2. tábla
Table 2.

Három hónap másod-negyedéves természettudományi kari hallgatói forgalma az Egyetemi Könyvtárban
 (1969 május, október, 1970 március)
 The Use of the University Library by Science Students of the Second, Third and Fourth Years during a
 Three Months' Period (May and October 1969, March 1970)

	Hallgatói létszám 1969/70-ben Number of students in 1969/70	A könyvtárlátogató hallgatók Users		Mind a három hónapban járt Used the library every month		Két hónapban járt Used the library during two months		Egy hónapban járt Used the library during one month	
		Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*
II. évfolyam 2nd year	190	111	58,4	20	10,5	22	11,6	69	36,3
III. évfolyam 3rd year	200	114	57,0	20	10,0	30	15,0	64	32,0
IV. évfolyam 4 th year	174	102	58,6	15	8,6	24	13,8	63	35,6
Összesen Total	564	327	58,0	55	9,8	76	13,7	196	34,8

* A hallgatói létszám százaléka
 Per cent of the number of students

3. tábla
 Table 3.

A másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók az Egyetemi Könyvtárban 1971/72 szeptember—februárhan
 The Use of the University Library by Science Students of the Second, Third and Fourth Years during
 a Six Months' Period (September—February 1971/72)

	Hallgatói létszám 1971/72-ben Number of students in 1971/72	A könyvtárlátogató hallgatók Users		Öt vagy hat hónapban látogatta a könyvtárt Used the library during five or six months		Három vagy négy hónapba látogatta a könyvtárt Used the library during three or four months		Egy vagy két hónapban járt Used the library during one or two months	
		Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%
II. évfolyam 2nd year	223	155	69,5	49	22,0	55	24,5	51	23,0
III. évfolyam 3rd year	170	119	70,0	28	16,5	31	18,2	60	35,3
IV. évfolyam 4 th year	134	72	53,7	16	11,9	26	19,4	30	22,4
Összesen Total	527	346	65,7	93	17,6	112	21,3	141	26,8

* A hallgatói létszám százaléka
 Per cent of the number of students

4. tábla
 Table 4.

Három hónap másod-negyedéves természettudományi kari hallgatói forgalma az Egyetemi Könyvtárban az egyetemi
szakok szerinti bontásban
Three Months' Use of the University Library by Science Students of the Second, Third and Fourth Years
Grouped According to Fields of Study

Szak Fields of study	Hallgatói létszám 1969/70-ben Number of students in 1969/70	Látogatók összesen Users (Total)		Mind a három hónapban látogatta a könyvtárt Used the library every month		Két hónapban látogatta a könyvtárt Used the library during two months		Egyik hónapban látogatta a könyvtárt Used the library during one month	
		Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*
Matematikus Mathematics	54	38	70,4	13	24,1	11	20,4	14	25,9
Fizikus Physics	27	21	77,7	9	33,3	1	3,7	11	40,7
Vegyész Chemistry	114	61	53,5	11	9,6	13	11,4	37	32,5
Biológus Biology	54	30	55,6	7	13,0	10	18,5	13	24,1
Matematika—fizika szakos Mathematics and Physics	156	80	51,2	7	4,5	25	16,0	48	30,8
Matematika—földrajz szakos Mathematics and Geography	47	34	72,3	2	4,3	9	19,1	23	48,9
Biológia—kémia szakos Biology and Chemistry	61	41	67,2	4	6,6	6	9,8	31	50,8
Kémia—fizika szakos Chemistry and Physics	49	21	42,9	1	2,0	1	2,0	19	38,8
Kémia—földrajz szakos Chemistry and Geography	2	1	50,0	1	50,0				

* A hallgatói létszám százaléka
Per cent of the number of students

5. tábla
Table 5.

Hat hónap másod-negyedéves természettudományi kari hallgatói forgalma az Egyetemi Könyvtárban az egyetemi
szakok szerinti bontásban
Six Months' Use of the University Library by Science Students of the Second, Third and Fourth Years
Grouped According to Fields of Study

Szak Fields of study	Hallgatói létszám 1971/72-ben Number of students in 1971/72	Látogatók össze- sen Users (Total)		Öt vagy hat hónapban látog- gatta a könyvtárt Used the library during five or six months		Három vagy négy hónapban látog- gatta a könyvtárt Used the libra- ry during three or four months		Egy vagy két hó- napban látogatta a könyvtárt Used the library during one or two months	
		Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*
Matematikus Mathematics	93	65	70,0	23	24,8	18	19,4	24	25,8
Fizikus Physics	28	27	96,4	13	46,4	7	25,0	7	25,0
Vegyész Chemistry	75	51	68,0	10	13,3	20	26,7	21	28,0
Biológus Biology	58	38	65,5	8	13,8	14	24,1	16	27,6
Matematika—fizika szakos Mathematics and Physics	140	81	57,8	17	12,1	29	20,7	35	25,0
Matematika—föld- rajz szakos Mathematics and Geography	36	24	66,7	6	16,7	9	25,0	9	25,0
Biológia—kémia szakos Biology and Chemistry	55	31	56,4	7	12,7	10	18,2	14	25,5
Kémia—fizika szakos Chemistry and Physics	39	26	66,7	8	20,5	4	10,3	14	35,9
Egyéb Other	3	3	100,0	1	33,3	1	33,3	1	33,3
Összesen Total	527	346	65,7	93	17,6	112	21,3	141	26,8

* A hallgatói létszám százaléka
Per cent of the number of students

6. tábla
Table 6.

A második-negyedéves természettudományi kari hallgatók kölcsönzési és olvasótermi látogatásainak megoszlása és az egy főre eső látogatások átlaga a három hónapos időszakban (1969 május, október, 1970 március)
 Borrowing and the Use of the Reading-Room by Science Students of the Second, Third and Fourth Years during a Three Months' Period (May and October 1969, March 1970) — Average of Per Student Occasions

	Olvasóterem Reading-room			Kölcsönzés Lending Service			Összesen Total			
	Látogatók száma Number of users	Látogatások száma Occasions of use	Egy főre eső látogatások száma Per student occasions of use	Látogatók száma Number of users	Kölcsönzési alkalmak száma Occasions of borrowing	Egy főre eső kölcsönzési alkalmak száma Per student occasions of borrowing	Látogatók száma Number of users	Látogatások száma Occasions of use	Egy főre eső látogatások száma Per student occasions of use	
									Összesen Total	Egy hónapra eső átlag Per month
Rendszeres látogatók Regular users	47	602	12,8	49	152	3,1	55	754	13,7	4,6
Kevésbé rendszeres látogatók Less regular users	55	262	4,8	70	145	2,0	76	407	5,3	2,7*
Ritkán látogatók Irregular users	93	242	2,6	128	150	1,2	196	392	2,0	
Összesen Total	195	1106	5,7	247	447	1,8	327	1553	4,8	1,6

* Osztószám: 2
 Divisor: 2

7. tábla
 Table 7.

A másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók kölcsönzési és olvasótermi látogatásainak megoszlása
és az egy főre eső látogatások átlaga 1971/72 szeptember—februárban
Borrowing and the Use of the Reading-Room by Science Students of the Second, Third and Fourth Years
(September—February 1971/72) — Average of Per Student Occasions

	Olvasóterem Reading-room			Kölcsönzés Lending Service			Összesen Total			
	Látogatók száma Number of users	Látogatá- sok szá- ma Occasions of use	Egy főre eső látog- gatások száma Per stu- dent oc- casions of use	Látogatók száma Number of users	Kölcsön- zési alkal- mak száma Occasions of bor- rowing	Egy főre eső köl- csönzési alkalmak száma Per stu- dent oc- casions of bor- rowing	Látogatók száma Number of users	Látogatá- sok száma Occasions of use	Egy főre eső látog- gatások száma Per student occasions of use	
									Összesen Total	Egy hó- napra eső átlag Per month
Rendszeres látogatók Regular users	83	1553	18,7	86	416	4,8	93	1969	21,2	4,2*
Kevésbé rendszeres látogatók Less regular users	94	748	8,0	103	318	3,1	112	1066	9,5	1,9*
Ritkán látogatók Irregular users	95	208	2,2	99	99	1,0	141	307	2,2	
Összesen	272	2509	9,2	288	829	2,4	346	3342	9,7	1,9*

* Osztószám: 5
Divisor: 5

8. tábla
Table 8.

A rendszeres könyvtárlátogató másod-negyedéves természettudományi kari hallgatók látogatási alkalmainak
megoszlása a hallgatók egyetemi szakja szerinti bontásban (1971/72 szeptember—február)
Science Students of the Second, Third and Fourth Years Using the Library Regularly (September—February 1971/72)

Szak Fields of study	A könyvtárt rendszeresen látogató hallgatók száma Number of regular users	Látogatások száma Number of occasions of library use	Az egy főre eső látogatások száma Average of per student occasions of use	
			Összesen Total	1 hónapra Per month*
Matematikus Mathematics	23	501	21,8	4,4
Fizikus Physics	13	336	25,8	5,2
Vegyész Chemistry	10	207	20,7	4,1
Biológus Biology	8	165	20,6	4,1
Matematika—fizika szakos Mathematics and Physics	17	318	18,5	3,7
Matematika—földrajz szakos Mathematics and Geography	6	115	19,2	3,8
Biológia—kémia szakos Biology and Chemistry	7	140	20,0	4,0
Kémia—fizika szakos Chemistry and Physics	8	174	21,8	4,4
Egyéb Other	1	13	13,0	2,6
Összesen Total	93	1969	21,2	4,2

* Osztószám: 5
Divisor: 5

9. tábla
Table 9.

Az ötödéves természettudományi kari hallgatók az Egyetemi Könyvtárban 1971/72 szeptember—februárban
The Use of the University Library by Science Students of the Fifth Year during a Six Months' Period
(September—February 1971/72)

Szak Fields of study	Az ötödéves hallgatók létszáma Number of fifth year stu- dents	A látogató hallgatók Students using the library		A könyvtárt rendszeresen látogató hallgatók Regular users	
		Szám Number	%	Szám Number	%
Matematikus Mathematics	18	8	44,4	3	
Fizikus Physics	8	6	75,0	—	
Vegyész Chemistry	31	11	35,5	1	
Biológus Biology	14	7	50,0	—	
Matematika—fizika szakos Mathematics and Physics	55	33	60,0	7	
Matematika—földrajz szakos Mathematics and Geography	14	14	100,0	1	
Biológia—kémia szakos Biology and Chemistry	20	10	50,0	3	
Kémia—fizika szakos Chemistry and Physics	18	8	44,4	1	
Összesen Total	178	97	54,5	16	9,0

10. tábla
Table 10.

Hat hónap elsőéves természettudományi kari hallgatói forgalma az Egyetemi Könyvtárban az egyetemi szakok szerinti bontásban
Six Months' Use of the University Library by Science Students of the First Year Grouped According to Fields of Study

Szak Fields of study	Hallgatói létszám 1971/72-ben Number of stu- dents in 1971/72	Látogatók (Összesen) Users (Total)		Öt vagy hat hónapban láto- gatta a könyvtárt Used the library during five or six months		Három vagy négy hónapban láto- gatta a könyvtárt Used the library during three or four months		Egy vagy két hónapban láto- gatta a könyvtárt Used the library during one or two months	
		Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*	Szám Number	%*
Matematikus Mathematics	53	38	71,7	13	24,5	7	13,2	18	33,9
Fizikus Physics	13	12	92,3	4	30,8	2	15,4	6	46,1
Vegyész Chemistry	32	28	87,5	5	15,6	6	18,8	17	53,1
Biológus Biology	16	6	37,5	3	18,8	1	6,3	2	12,4
Matematika—fizika szakos Mathematics and Physics	63	36	57,2	5	7,9	7	11,1	24	38,2
Matematika—földrajz szakos Mathematics and Geography	18	18	100,0	1	5,6	7	38,9	10	55,5
Biológia—kémia szakos Biology and Chemistry	29	24	82,8	2	6,9	2	6,9	20	69,0
Kémia—fizika szakos Chemistry and Physics	14	5	35,7	1	7,1	—	—	4	28,6
Egyéb Other	7	5	71,4	1	14,3	3	42,8	1	14,3
Összesen Total	245	172	70,2	35	14,3	35	14,3	102	41,6

* A hallgatói létszám százaléka
Per cent of the number of students

11. tábla
Table 11.

Kölcsönzés
Lending

Szak Fields of study	Hallgatók létszáma 1969/70-ben** Number of sci- ence students in 1969/70**	Október October		Március March		Hallgatók létszáma 1968/69-ben** Number of sci- ence students in 1968/69**	Május May	
		Látogatók Users		Látogatók Users			Látogatók Users	
		Szám Number	%*	Szám Number	%*		Szám Number	%*
Matematikus Mathematics	90	25	27,8	20	22,2	74	21	28,3
Fizikus Physics	40	20	50,0	9	22,5	29	11	38,0
Vegyész Chemistry	189	32	16,8	29	15,3	224	34	15,2
Biológus Biology	94	17	18,0	19	20,2	87	17	19,5
Matematika—fizika szakos Mathematics and Physics	267	54	20,2	33	12,3	278	29	10,4
Matematika—földrajz szakos Mathematics and Geography	81	35	43,2	11	13,6	65	13	20,0
Biológia—kémia szakos Biology and Chemistry	111	33	29,7	14	12,6	122	14	11,5
Kémia—fizika szakos Chemistry and Physics	78	12	15,4	10	12,8	73	4	5,5
Egyéb Other	8			2	25,0	38	4	10,5
Összesen Total	958	228	23,8	147	15,3	990	147	14,8

* A hallgatói létszám százaléka
Per cent of the number of students

** Teljes természettudományi kari hallgatói létszám
Total number of science students

12. tábla
Table 12.

A természettudományi kari hallgatók olvasótermi látogatásainak gyakorisága
The Use of the Reading—Room by Science Students

Látogatások száma Number of occasions	Október October			Március March			Május May		
	Látogatók száma Number of users	Látogatók százaléka Per cent of users	A hallgatói létszám százaléka Per cent of the number of students	Látogatók száma Number of users	Látogatók százaléka Per cent of users	A hallgatói létszám százaléka Per cent of the number of students	Látogatók száma Number of users	Látogatók százaléka Per cent of users	A hallgatói létszám százaléka Per cent of the number of students
1	82	40,4	8,6	67	44,4	7,0	52	40,3	5,3
2—4	81	39,9	8,5	52	34,4	5,4	44	34,0	4,4
5—9	29	14,3	3,0	25	16,6	2,6	14	11,0	1,4
10—19	10	4,9	1,0	7	4,6	0,7	16	12,4	1,6
20—	1	0,5	0,1	—	—	—	3	2,3	0,3
Összesen Total	203	100,0	21,2	151	100,0	15,7	129	100,0	13,0

13. tábla
Table 13.

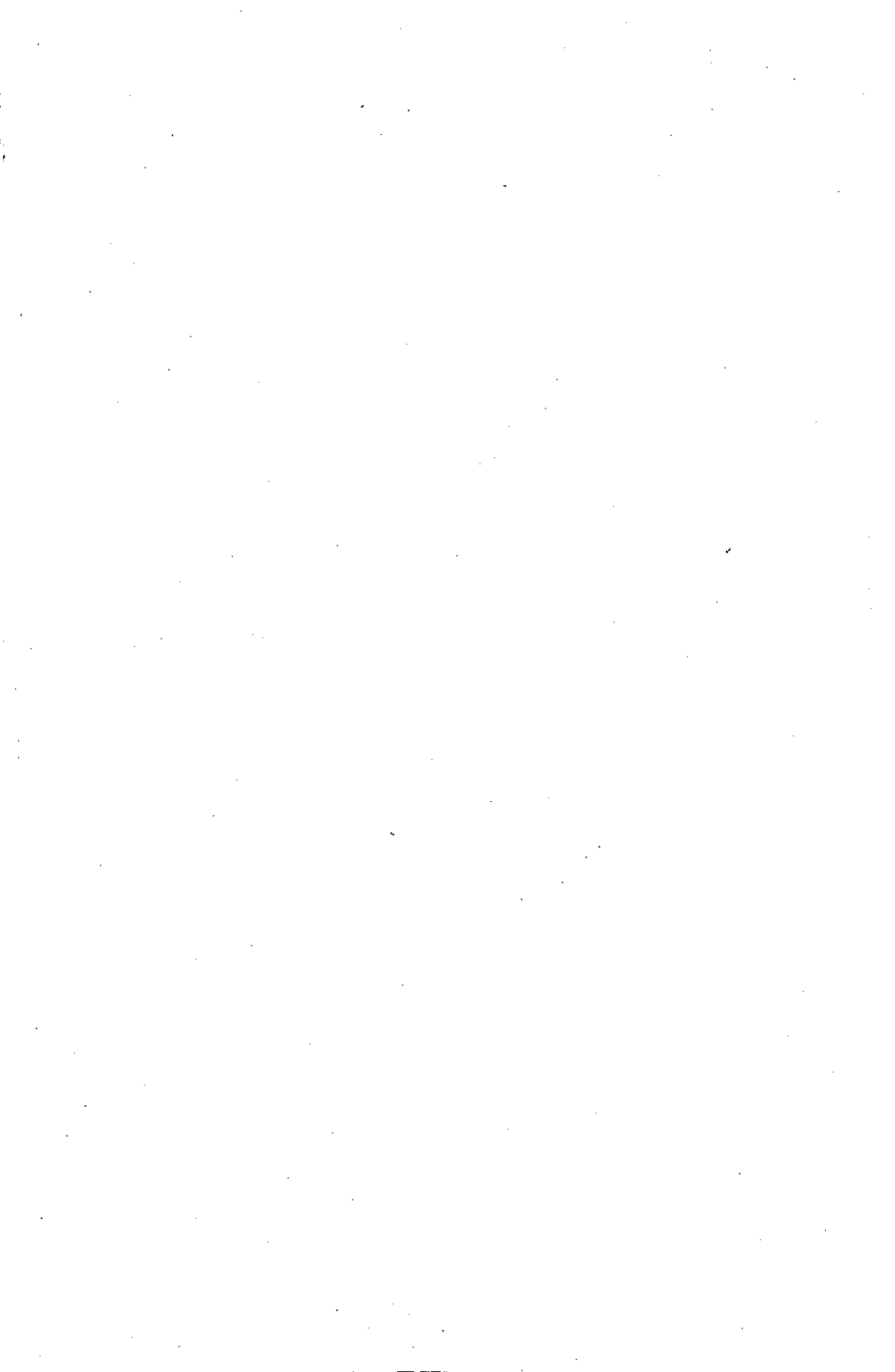

TARTALOMMUTATÓ

Bevezetés	3
Az 1969/70. tanév hallgatói forgalmának főbb vonásai	7
A másod-, harmad-, és negyedéves természettudományi kari hallgatók és az egyetemi könyvtár	10
Az elsőéves természettudományi kari hallgatók és az egyetemi könyvtár	16
A kölcsönzés és az olvasóterem látogatásának néhány vonása	18
A természettudományi kari hallgatók könyvtárhasználatának főbb problémái	22
Science Students at the University Library. Summary	27
Táblák. — Tables	31
Melléklet: 5. és 6. tábla. — Appendices: Tables 5. and 6.	

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS. ACTA BIBLIOTHECARIA.

Szeged, Hungaria. Redigit Aurél Hencz

Tomus I. 1955. A Szegedi Tudományegyetem dolgozóinak 1954. évi szakirodalmi munkássága. Összeállították: BEZERÉDI ISTVÁNNÉ, BÓDAY PÁL, HENCZ AURÉL. — L'activité scientifique de l' Université de Szeged au cours de l'année 1954. Bibliographie. Rédigé par MME ÉTIENNE BEZERÉDI, PAUL BÓDAY, AURÉLIEN HENZ. VI, 69 p.

Tomus II. fasciculus 1. 1956. AURÉL HENCZ: La nouvelle charte des bibliothèques universitaires Hongroises. 34 p.

Redigit Zoltán Havasi

Tomus II; fasciculi 2—4. 1959. *Questiones actuales rei bibliothecariae universitatum.* (Université et bibliothèque par L.—N. MALCLÈS; *C. K. Виленская: Университетские библиотеки в системе советских библиотек*; *University Library Cooperation — National and International*, by ROBERT B. DOWNS; *Universitätsbibliotheken und Institutsbibliotheken*, von WILLI GÖBER; *Золтан Хаваси: Принципиальные основы развития университетских библиотек Венгерской Народной Республики*, Some Questions about Actualities in Hungarian University-libraries, by AURÉL HENCZ; *Die Institutsbibliotheken der Universitäten in Ungarn*, von LÁSZLÓ MÓRA.) 87 p.

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE:
ACTA BIBLIOTHECARIA

Tomus III. 1964. A József Attila Tudományegyetem dolgozóinak szakirodalmi munkássága 1955—1961. Bibliográfia. — *Opera litteraria in Universitate de Attila József Nominata 1955—1961.* Összeállította LISZTES LÁSZLÓ. 268 p.

Tomus IV. 1965. A József Attila Tudományegyetem dolgozóinak szakirodalmi munkássága. 1962—1963. Bibliográfia. — *Opera litteraria in Universitate de Attila József Nominata 1962—1963.* Összeállította LISZTES LÁSZLÓ. 129 p.

Tomus V. fasciculus 1. 1966. NÉMETH ZSÓFIA: A szakirodalmi ismeretek oktatásának módszerei a felsőoktatási intézményekben. — *The Methods of Instruction in the Skills to Get at Sources of Material in the Institutions of Higher Education.* 18 p.

Tomus V. fasciculus 2. 1966. SZENTIRMAI LÁSZLÓ: Olvasáselemzés és néhány következtetés egyetemi hallgatóknál két felmérés alapján. — *Research in Reading Habits of University Students: Some Experiences on the Basis of Two Questionnaires.* 21—52. p.

Tomus V. fasciculus 3. 1966. NOVÁK ÁKOS: A Szegedi Tudományegyetem Könyvtárának alapítása és működésének első évei (1921—1924.). — *The Foundation of the University Library of Szeged and the First Years of Its Activity (1921—1924.)* 55—95. p.

Tomus V. fasciculus 4. 1967. SZENTIRMAI LÁSZLÓ: *Analyse der Lesegewohnheiten und Leseinteresse der Werktätigen in der Szegeder Kleiderfabrik.* 99—144. p.

Tomus VI. 1967. A József Attila Tudományegyetem dolgozóinak szakirodalmi munkássága 1964—1965. Bibliográfia. — *Opera litteraria in Universitate de Attila József Nominata 1964—1965.* Összeállította LISZTES LÁSZLÓ. 136 p.

Tomus VII. fasciculus 1. 1968. HAVASI ZOLTÁN: Tudománypolitikánk és könyvtárpolitikánk forradalmi öröksége. — *Die revolutionäre Erbschaft unserer Wissenschaftspolitik und Bibliothekspolitik.* 26 p.

Tomus VII. fasciculus 2. 1968. SZENTIRMAI LÁSZLÓ: *Die Funktion des Lesens in der Freizeitstruktur der Studenten der Attila-József-Universität zu Szeged (Ungarn).* 42 p.

Tomus VII. fasciculus 3. 1970. KULCSÁR PÉTER: Szeged könyvtártörténete az egyetem alapításáig. — *Die Bibliotheksgeschichte von Szeged bis zur Universitätsgründung.* 52 p.

